

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКИ
Кафедра публічного управління та адміністрування

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

Державна політика розвитку малого підприємства в регіоні

Виконала:

Петрук Ірина Олегівна, студентка
магістратури за спеціальністю 281
Публічне управління та
адміністрування заочної форми
навчання

Науковий керівник:

Бондар Д.В.,
доцент кафедри публічного управління
та адміністрування, кандидат наук з
державного управління

Рецензент:

Хмельницький – 2020 рік

АНОТАЦІЯ

Мартинюк В.В. – Державна політика розвитку малого підприємства в регіоні.

Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування.

Мале підприємництво є одним з базових джерел економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності та розвитку інноваційного потенціалу в різних галузях економіки України. Упродовж останніх років зростання кількості вакансій на ринку праці стало можливим за рахунок розвитку саме малого підприємництва.

Метою магістерської роботи є обґрунтування теоретичних основ, що розкривають сутність державної політики розвитку малого підприємництва та розробка рекомендацій щодо його вдосконалення.

У першому розділі магістерської роботи розкрито зміст малого бізнесу та малого підприємництва як економічних категорій. Також описано основні складові механізму формування державної політики розвитку малого підприємництва.

Поряд з цим, у другому розділі проведено аналіз передумов розвитку малого підприємництва в Україні та Хмельницькій області. Також здійснено оцінку результативності державного регулювання розвитку малого підприємництва в Хмельницькій області.

Третій розділ магістерського дослідження присвячено обґрунтуванню концепцію державної політики розвитку малого підприємництва регіону. Визначено напрями вдосконалення фінансово-кредитного регулювання розвитку малого підприємництва.

Ключові терміни та поняття: підприємництво, підприємство, малий бізнес, мале підприємництво, регулювання, державне регулювання, політика, державна політика, регіон.

SUMMARY

Martinyuk VV - State policy of small business development in the region.

Master's Degree in Master's Degree in Specialty 281 Public Administration and Administration.

Small business is one of the basic sources of economic growth, competitiveness and development of innovation potential in various sectors of Ukraine's economy. In recent years, the growth of the number of vacancies in the labor market has become possible due to the development of small business. The purpose of the master's thesis is to substantiate the theoretical foundations that reveal the essence of the state policy of small business development and development of recommendations for its improvement. The first section of the master's thesis reveals the content of small business and small business as economic categories. The main components of the mechanism of formation of the state policy of small business development are also described. In addition, the second section analyzes the preconditions for the development of small business in Ukraine and Khmelnytsky region. The effectiveness of state regulation of small business development in Khmelnytsky region was also assessed. The third section of the master's study is devoted to substantiating the concept of state policy for small business development in the region. The directions of improvement of financial and credit regulation of small business development are determined.

Key terms and concepts: entrepreneurship, enterprise, small business, small business, regulation, state regulation, policy, state policy, region.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ	
РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА В РЕГІОНІ.....	8
1.1 Зміст малого підприємництва як економічної категорії.....	8
1.2. Зарубіжний досвід державної політики розвитку малого підприємництва	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ	
РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ ТА	
ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	29
2.1.Аналіз передумов розвитку малого бізнесу в Україні та Хмельницькій області.....	296
2.2. Оцінка результативності державної політики розвитку малого підприємництва в Хмельницькій області.....	34
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ	
ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА В РЕГІОНІ.....	40
3.1. Концепція державної підтримки розвитку малого підприємництва регіону	40
3.2. Напрями вдосконалення фінансово-кредитного регулювання розвитку малого підприємництва.....	52
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Створення сприятливих умов для розвитку підприємництва є однією з найвагоміших складових перехідної економіки. Досвід провідних країн світу засвідчив, що мале підприємництво дозволяє вирішувати водночас низку відтворювальних проблем: проблему соціальної стабільності в суспільстві, проблему зайнятості, проблему нагромадження й інвестування, проблему розвитку виробництва і формування його структури, росту ВВП. Але в Україні останнім часом бажання займатися саме цим видом трудової діяльності зменшилося. Це обумовлено методологічними помилками щодо обґрунтування методів та інструментів державного регулювання у сфері малого підприємництва.

Існуюче становище гальмує розвиток малого підприємництва в Україні. Сучасна теорія державного регулювання малого підприємництва є результатом наукової думки не одного покоління вчених. Значний внесок у загальну теорію та методологію державного регулювання, зокрема державної підтримки розвитку підприємництва, зробили Ю. Авксент'єв, О. Амосов, Ю. Бажал, В. Бакуменко, Г. Білоус, В. Бодров, В. Гриньова, А. Дегтяр, Л. Дмитриченко, О. Кілієвич, М. Корецький, В. Мартиненко, Г. Одінцева, І. Сараєва, Т. Сьомкіна, Ю. Чернецький та ін. Окремі питання створення організаційно-правових, економічних та інституціональних умов для розвитку підприємництва вивчали такі українські вчені-економісти, як В. Биковець, Л. Безчасний, В. Бордюк, В. Геєць, В. Голіков, А. Грищенко, М. Долішній, П. Єщенко, С. Мочерний, Ю. Ніколенко, В. Новиков, Ю. Палкін, О. Пасхавер, Ю. Пахомов, В. Рибалкін, В. Савчук, В. Степаненко, О. Турчинов, А. Чухнота ін.

Але позаяк залишається під постійною увагою необхідність розробки шляхів удосконалення державного регулювання розвитком малого бізнесу в регіоні поза увагою дослідників ще залишаються важливі питання, які стосуються конкретних інструментів механізму формування та розвитку

транспортної інфраструктури України та її окремих регіонів. Саме це зумовило вибір теми і цільову спрямованість магістерського дослідження.

Мета й завдання дослідження. Метою магістерської роботи є обґрунтування теоретичних основ, що розкривають сутність державного регулювання малого підприємництва та розробка рекомендацій щодо його вдосконалення. Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення таких завдань:

- визначення змісту малого бізнесу та малого підприємництва як економічної категорії;
- дослідження механізму формування державного регулювання розвитку підприємництва;
- аналіз передумов розвитку малого підприємництва в Україні та Хмельницькій області;
- оцінка результативності державного регулювання розвитку малого підприємництва в Хмельницькій області;
- обґрунтування концепції державної підтримки розвитку малого підприємництва регіону;
- визначення напрямів вдосконалення фінансово-кредитного регулювання розвитку малого підприємництва.

Об'єктом дослідження є процеси державного регулювання розвитку малого підприємництва України та її регіонів.

Предметом дослідження - теоретичні та прикладні аспекти забезпечення державного регулювання розвитку малого підприємництва.

Методи дослідження. Теоретичну та методологічну основу дослідження становлять основні положення теорії економіки, теорії регіональної економіки, державної політики, державного регулювання малого підприємництва, відображені в роботах вітчизняних і зарубіжних учених. Інформаційною базою дослідження є матеріали Державного комітету статистики України, Головного управління статистики у Хмельницькій області, Хмельницької обласної державної адміністрації, нормативно-правові

акти України. Для вирішення поставлених завдань використовувалися сучасні методи досліджень, зокрема порівняльний аналіз, статистичний, економіко-математичний методи (для просторового аналізу та виявлення параметрів та чинників розвитку малого підприємництва), структурно-логічний метод (для визначення перспективних напрямів формування та розвитку державного регулювання розвитку малого підприємництва) та ін.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання теоретичних і практичних узагальнень та висновків магістерської роботи для удосконалення державного регулювання розвитку малого підприємництва України та її окремих регіонів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА В РЕГІОНІ І

1.1. Зміст малого підприємництва як економічної категорії

Малий бізнес та мале підприємництво є одним з базових джерел економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності та розвитку інноваційного потенціалу в різних галузях економіки України. Упродовж останніх років зростання кількості вакансій на ринку праці стало можливим за рахунок розвитку саме малого підприємництва.

Якщо зіставити сучасні критерії віднесення суб'єктів до малого підприємництва, то саме підприємець є одним із ключових суб'єктів цієї форми організації бізнесу, яку так широко досліджувало багато науковців. Однак із розвитком ринкових відносин все ширшого розгляду набувають вчення, присвячені дослідженню відмінностей між власниками капіталу, підприємцями та менеджером. Це спонукало до виникнення великої кількості нових форм підприємницької діяльності корпоративних та індивідуальних компаній, де власник капіталу уже не виступав у ролі підприємця, а підприємець відповідно – власником капіталу, а роль менеджера зводилася до професійної діяльності, виконання функції управління діяльністю суб'єкта господарювання.

Протягом більше ніж двадцять років інтереси невеликих компаній і підприємців захищав Закон України «Про державну підтримку малого підприємництва» № 2063-III від 19 жовтня 2000 року. Цей нормативний акти гарантував підприємцям і невеликим фірмам пільгові умови використання державних фінансових, матеріально-технічних та інформаційних ресурсів (пільги кредитування страхування збереження порядку та умов оподаткування, а також ряд спрощених процедур, необхідних для здійснення підприємницької діяльності. Однак після прийняття цього Закону відбулися суттєві зміни, тому окремі його норми застаріли і визнані такими, що втратили силу. В березні 2012 року прийнято Закон України «Про державну

підтримку малого та середнього підприємництва в Україні», оскільки Закон України «Про державну підтримку малого підприємництва» № 2063-III від 19 жовтня 2000 року багато в чому вичерпав, тобто дискредитував себе. Так, програми фінансування підприємництва за допомогою державних і регіональних фондів приводили, з одного боку, до зловживань ресурсами, що виділяються державою (коли відбувалась реєстрація малих підприємств, на створення яких отримано фінансування, а через певний час цей бізнес банкрутів, залишаючи собі державні іроші), а з іншого боку, до недоступності даних програм для реально діючих підприємців.

Закон України «Про державну підтримку малого та середнього підприємництва в Україні» № 4618-17 від 22 березня 2012 року вводить поняття мікропідприємництва, яке широко застосовується у світовій практиці. Раніше до суб'єктів малого підприємництва відносилися тільки комерційні організації та фізичні особи, які займаються підприємницькою діяльністю без утворення юридичної особи [40].

Визначення сутності підприємництва в сенсі діяльності товаровиробника, націленої на задоволення потреб покупців і досягнення економічної вигоди - це сама загальна його характеристика. У реальному житті підприємництво проявляється в різних видах і організаційно-правових формах. У вітчизняній науковій літературі недостатньо чітко охарактеризована класифікація підприємництва за видами.

У зв'язку з цим класифікацію підприємництва можна представити таким чином. З точки зору двох основних моделей класичного товарного господарства: а) капіталістичне підприємництво, засноване на найманій праці (купівлі-продажу робочої сили і присвоєння прибутку власником-підприємцем); б) підприємництво, що не використовує найману працю (просте товарне виробництво).

Підприємництво в аспекті галузей і сфер людської діяльності. В укрупненому плані слід виділити такі його види:

а) підприємництво в сфері матеріального виробництва та виробничої

інфраструктури. Чи не применшуючи значущості інших видів підприємництва, відзначимо, що воно становить основу економіки, а отже, і життя людей;

- б) підприємництво в сфері надання виробничих і невиробничих послуг;
- в) підприємництво в науковій сфері;
- г) підприємництво в сфері обігу товарів (посередницькі види діяльності) і в кредитно-фінансовій сфері.

Підприємництво в плані рівня концентрації виробництва. Тут слід виділити великий, середній і малий бізнес (з урахуванням, перш за все, обсягу реалізованої продукції і чисельності працівників).

Підприємництво з позицій форм і суб'єктів власності:

- а) індивідуальне і сімейне, засноване на приватній формі власності;
- б) приватно-колективне підприємництво, яке базується на приватно-колективних (колективно-персоніфікованих) формах власності. Його суб'єктом є група осіб, об'єднання приватних підприємців;
- в) колективне підприємництво, засноване на спільній (неподільній) власності на засоби і результати виробництва;
- г) державне підприємництво. Його суб'єкт - держава в особі державних органів, які керують об'єктами державної власності за дорученням держави. Індивідуальні підприємства засновані на індивідуальній приватній власності.

Відповідно власник управляє фірмою, одержує весь прибуток і особисто відповідає за всіма її зобов'язаннями. Такі фірми поширені дуже широко. З позицій рівня концентрації виробництва одноосібні підприємства діляться найчастіше на п'ять груп за критерієм чисельності працівників: найменші (1-24 людини); малі (25-99 чоловік); проміжні (100-499 чоловік); великі (500-999 чоловік); найбільші (понад 1000 осіб).

На сьогодні серед МП тепер виділяють 3 категорії: середні, малі та мікропідприємства. Кількісні критерії малого підприємництва в різних країнах наведені у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Кількісні критерії малого підприємництва в різних країнах

Країна	Термін, що використовується	Критерій
Україна	Мікропідприємства, Мале підприємництво	Кількість працівників Річний дохід від діяльності
США	Малий і середній бізнес	Кількість власників Число зайнятих Розмір активів Річний прибуток
Японія	Мале і середнє підприємництво	Число зайнятих Статутний капітал
Франція	Суб'єкти малого і середнього підприємництва	Чисельність працівників Річний оборот Частка власного капіталу
Індія	Мале підприємництво	Розмір онсонвого капіталу
Росія	Суб'єкти малого і середнього підприємництва	Частка статутного капіталу Кількість працівників
Німеччина	Мале і середнє підприємництво	Чисельність зайнятих Річний обіг
Швеція	Мале і середнє підприємництво	Чисельність зайнятих
Велика Британія	Суб'єкт малого підприємництва	Середня чисельність зайнятих або річний об'єм або активи
Південна Корея	Мале і середнє підприємництво	Чисельність зайнятих Сума активів Об'єм щорічного продажу
Польща	Суб'єкти малого підприємництва, мікропідприємств, Малий підприємств	Чисельність працівників Вартість активів Об'єм продажу
Туреччина	Малі підприємства	Кількість працюючих

Джерело: [59, с.186-187].

Встановлено такі умови віднесення до суб'єктів малого підприємництва:

1) фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи-підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом НБ України;

2) юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб і річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро,

визначену за середньорічним курсом Національного банку України:

Середня чисельність працівників підприємств за календарний рік визначається з урахуванням усіх його працівників, у тому числі працюючих за цивільно-правовими договорами або за сумісництвом з урахуванням реально відпрацьованого часу, працівників представництв, філій та інших відокремлених підрозділів, зазначених як мікропідприємства, суб'єктами малого підприємства або середнього підприємства.

Раніше чисельність суб'єктів малого підприємництва варіювалася залежно від виду діяльності.

Розподіл суб'єктів малого або середнього підприємництва за категоріями відбувається відповідно за умовою максимальної чисельності, виручки або балансової вартості активів. Зміна категорії суб'єкта можливо, тільки у випадку, якщо граничні значення зазначених умов вище або нижче граничних значень проіаюм двох календарних років.

Новостворені організації або знову зареєстровані індивідуальні підприємці та селянські (фермерські) господарства протягом того року, в якому вони зареєстровані, можуть бути віднесені до суб'єктів малого та середнього підприємництва, якщо їхні показники середньої чисельності працівників, виручки від реалізації товарів (робіт; послуг) або балансової вартості активів (залишкової вартості основних засобів іа матеріальних активів) за період, що минув з дня їх державної реєстрації, не перевищують граничні значення, встановлені законом.

Ринкові чинники розвитку малого підприємництва обумовлюють доцільність підприємницької діяльності, її оптимізацію за допомогою застосування різних методів, механізмів та інструментів [14, с.91-97].

Підприємницька діяльність є ризиковою за своєю сутністю, що є одним з її обмежень. Ризики, потенційні і реальні, є обмежувачами параметрів діяльності у сфері підприємництва. Слід, проте, уважніше ставитися до ризиків і в аспекті їх впливу на можливості підприємницької діяльності. Ринкова складова в розвитку економіки посилює ризиковий позитивний

потенціал підприємництва. Привабливість займатися тією чи іншою справою сама по собі не є підвищенням результативності підприємницької діяльності, але на цій основі можуть базуватися серйозні зрушення у напрямі залучення підприємців у розв'язання економічних проблем регіону і отримання додаткових доходів.

По-перше, має найважливіше значення чинник можливостей чи обмеженості ресурсів для організації конкретної справи, що детермінує (встановлює стійкі вимоги) характер і напрям підприємницької діяльності.

По-друге, успіх підприємництва у тому, що надзвичайно важливе дотримання вимог і умов ефективного отримання доходів.

По-третє, показники та критерії дієвості підприємництва можуть визначатися і змінюватися, наприклад, залежно від особливостей оподаткування, бюджетних установок, соціальної відповідальності бізнесу тощо.

Сфера малого підприємництва як одного з суб'єктів ринкової економіки характеризується низкою визначальних особливостей [2, с.78-79]: економічна відособленість, незалежність суб'єктів господарювання щодо вибору напрямів та методів менеджменту, однак необхідність врахування кон'юнктури ринку та нормативно-правового забезпечення; несення відповідальності за прийняті рішення, вплив наслідків та пов'язаних з цим ризиків; орієнтація на комерційний успіх, що передбачає головним чином максимізацію прибутку, реалізацію своїх ідей та бачень стосовно пріоритетного напрямку розвитку господарської діяльності. Водночас із задоволенням своїх суто особистих інтересів підприємець створює умови для досягнення суспільного добробуту.

Для інноваційної здатності МП характерною є низка вирішальних обставин, від яких залежить успіх функціонування малого підприємства [30, с.159-161]:

1) наявність у підприємця творчого інтелекту, таланту, ініціативності, креативності;

2) прагнення підприємця до самостійності та незалежності під час прийняття вирішальних рішень, тобто до відсутності бюрократії;

3) потреба у відносно невеликому обсязі стартового капіталу, необхідного для освоєння нової технології та реалізації її на практиці;

4) оперативне налагодження операційної діяльності у зв'язку з можливістю втрати інноваційної ідеї;

5) порівняно швидка фінансова віддача, що пов'язано зі скороченням строків на реєстрацію підприємства та старт бізнес-діяльності.

Динамічність розвитку МП на території України зумовлена низкою причин організаційно-економічного характеру.

1. Відбувається значний вплив суттєвих організаційно-технологічних змін, у результаті яких відбулася трансформація співвідношення між великими та малими виробництвами, зокрема слід виділити процеси диверсифікації, модернізації, реструктуризації, приватизації, раціоналізації структури зайнятості тощо.

2. Останніми роками сформувалася нова схема розподілу праці, пов'язана з динамізмом ринкового середовища, явищами глобалізації, розвитком інформаційно-комунікаційного середовища тощо. Особливості заснування МП дають змогу швидше заповнювати вільні ніші на ринку, які не викликають інтересу у керівників великих корпорацій.

3. Розвиток конкуренції на ринку дозволив суб'єктам малого підприємництва в повному обсязі використати свої інноваційно-технологічні переваги.

Аналізуючи діяльність, особливості розвитку та інші аспекти МП, слід звернути увагу і визначити низку переваг цього виду економічної діяльності.

Основні з них пропонуємо систематизувати таким чином:

1) економіко-виробнича перевага (проявляється у тому, що цей ринок є гнучким та динамічним, здатним швидко адаптуватися до мінливого середовища);

2) інституційна перевага (доступ до МБ та входження в цей сектор

економіки є відкритим для громадян України);

3) соціально-економічна перевага (завдяки розвитку малого підприємництва створюються нові робочі місця та у зв'язку з цим вирішується низка соціальних питань);

4) соціально-психологічна перевага (сприятливі умови ведення малого підприємництва підвищують мотивацію до праці та розвитку інноваційного потенціалу підприємств).

Окрім очевидних принад МП, слід вказати і на мінуси, властиві такому виду діяльності. До основних відносять:

1) недостатній обсяг фінансових коштів, що є результатом використання лише власного капіталу або залучення позичкових коштів;

2) низький рівень належного сировинного та технічного оснащення порівняно з великими підприємствами;

3) залежність суб'єктів господарювання від монопольного (домінуючого) замовника або постачальника;

4) високий рівень впливу ринкової кон'юнктури;

5) досить низька доля продукції виробництва на товарному ринку;

6) високий рівень ризику банкрутства;

7) сильний вплив зовнішніх економіко-кризових факторів порівняно з представниками середнього та великого бізнесу (інфляція, економічний спад, вплив монополії, нечесна конкуренція тощо).

Також вважаємо за доцільне вказати на чинники, що негативно впливають на розвиток малого підприємництва, такі як високі ставки для отримання кредиту (у межах від 19% до 30% річних), інфляція, нестабільна податкова система, нерівні умови конкуренції, корупція, адміністративні перешкоди в реєстрації підприємства.

У цілому, варто зауважити, що поняття «МБ» слід розуміти як форму підприємництва, яка заснована на прийнятті інноваційних рішень щодо раціонального використання наявного ресурсного потенціалу, яка характеризується свободою вибору методів та форм менеджменту та

здійснюється з метою максимізації прибутку [27, с.123-125]. МБ в Україні має низку переваг, до яких належать: раціональна організація виробництва, здатність до швидкої й адекватної реакції на зміни економічної ситуації, мобільність та гнучкість у прийнятті рішень.

Поряд з цим, попри очевидні переваги МБ, мінуси та ймовірні ризики ще не дозволили у повній мірі його реалізувати суттєвий вплив на економічний та соціально-політичний розвиток держави. До низки передумов доцільно віднести відсутність виваженої державної політики щодо фінансової підтримки перспективних бізнес-проектів, заохочення формування системи стимулюючого кредитування, недосконалість податкового механізму, низький рівень сприяння МБ у регіонах, містах зі сторони уряду.

1.2. Зарубіжний досвід державної політики розвитку малого підприємництва

У США більше половини від загального числа малих фірм діють в будівельній індустрії, в оптовій і роздрібній торгівлі, сфері послуг (готелі, побутові послуги). Малі підприємства представлені також різними майстерськими, адвокатськими конторами, венчурними фірмами науково-технічного профілю. Що ж стосується сільського господарства, то тут сімейна ферма - основна господарська одиниця, яка функціонує на базі участі її власника в процесі виробництва [5]. У країнах, де малі і середні фірми розвиваються десятиліттями, ця сфера економіки стійко створює до 50-60% ВВП. За даними експертів ООН, в світі малим бізнесом зайнято більше 50% населення. У США, де ринковий лібералізм придбав найбільш зрілі форми, діє понад 22 млн малих і середніх фірм [1]. Приріст робочих місць в розвинених країнах на 90% забезпечується за рахунок підприємств з чисельністю, що не перевищує 500 осіб. зараз з'явилися надомні робочі, забезпечені комп'ютерами. Багато робіт малому бізнесу не тільки по плечу, а й виконуються їм краще, ніж великим. причому в останні десятиліття в

країнах ЄС спостерігається посилення ролі малого бізнесу. Малий бізнес придбав, образно кажучи, «друге дихання». це обумовлено, по-перше, тим, що таке виробництво здатне на швидкі зміни. Іншими словами, середні і дрібні підприємства мобільніші, швидше реагують на запити ринку. В результаті виробнича структура на базі великих виробництв у ряді випадків виявляється менш ефективною в порівнянні з середніми і навіть дрібними підприємствами.

По-друге, деякі напрямки НТР здешевлюють кошти виробництва нового покоління настільки, що роблять їх масовими, порівняно дешевими і доступними дрібному та середньому капіталу, активно впроваджуються завдяки цьому на закриті раніше для нього ринки. дані процеси руйнують монополістичні бар'єри там, де недавно вони виявлялися досить міцними. По-третє, дрібні підприємства не вимагають великих капітальних вкладень для створення одного підприємства, у них низькі витрати на управління, виключена бюрократизація. Але головне їх якість - висока мобільність на ринку і в області технологій. Невеликим фірмам вдається швидше і з меншими втратами пристосовуватися до зміни ринкової кон'юнктури (Швидко освоювати нові види продукції і послуги), а в ряді галузей промисловості навіть покращувати свої ринкові позиції. ефект гнучкості виробництва іноді перевершує ефект масштабності виробництва і концентрації ресурсів. Середні або дрібні фірми нерідко мають вузьку виробничу спеціалізацію, високу продуктивність праці, низькі витрати виробництва (в тому числі нерідко і за рахунок відносно низького, по порівнянню з великими фірмами, рівня заробітної плати). Тепер невеликий венчурний капітал відіграє особливу роль в таких процесах, як освоєння нових технологій, принципове оновлення профілю підприємства і навіть при формуванні галузевих і міжгалузевих комплексів. Важливою перевагою дрібних фірм є їх значно менші транспортні витрати, оскільки розміщуються фірми зазвичай недалеко від споживача. Ще одне їх істотне гідність: більш повне, а нерідко і більш раціональне використання трудових ресурсів,

особливо в дрібних і середніх містах. Саме з малим бізнесом доцільно пов'язувати надії на розвиток невеликих міст, сіл і селищ. Малий бізнес інтегрований в загальну економічну систему розвинених країн і часто є супутником великого бізнесу. Між монополіями і немонополізованою сектором існує своєрідний розподіл праці: другі виробляють комплектуючі вироби, інструменти, пристосування і т.п. Тому великі фірми, що відрізняються перевагами в організації масового виробництва товарів, часто прагнуть немає поглинути дрібні фірми постачальники, а налагодити з ними тісні ділові контакти. У США, Японії, Німеччині та інших країнах з розвинутою ринковою економікою малі і середні підприємства утворюють стійку структуру; «Мале плюс велика». Відомо, що японські супергіганти спираються на тисячі сімейних підприємств і мікрофірм з високим рівнем подетальної спеціалізації і відповідальності, з високим рівнем комп'ютерного забезпечення. Їхні стосунки з державою і великим бізнесом регламентовані відпрацьованою десятиліттями правовою базою.

Державна підтримка МП у всіх економічно розвинених державах — це створення державою організаційно-правових і фінансово-економічних умов для розвитку підприємницьких структур. Державні програми фінансової допомоги МБ повинні враховувати стан бюджетної, кредитно-фінансової системи для ефективного і своєчасного прямого і непрямого впливу на розвиток підприємництва.

В останні роки в Україні спостерігається тенденція до уповільнення темпів зростання кількості МП і чисельності зайнятих на них, зберігаються диспропорції у їх територіальній структурі, зменшується частка малого підприємництва у загальнодержавних обсягах виробництва, погіршуються інші якісні параметри його розвитку. Все це свідчить про недостатню дієвість заходів державної підтримки малого підприємництва і необхідність її реформування як на державному, так і на регіональному рівнях, де і реалізується така підтримка. Зазначені обставини обумовлюють особливу актуальність для української економічної науки дослідження регулятивних

проблем формування ефективної державної політики підтримки розвитку МП.

На різних етапах розвитку нашої держави по-різному будувалася державна політика розвитку МБ. Результати дослідження дозволяють обґрунтувати механізм підтримки розвитку МП з визначенням основних елементів державної політики. Першим елементом є удосконалення нормативно-правової бази у сфері підприємницької діяльності. Першим критерієм визначення нормативно-правових актів як пріоритетних для розробки і впровадження є критерій відповідності нормативно-правових актів іншим основним напрямом Національної Програми. Другим критерієм визначення нормативно-правових актів, як пріоритетних для розробки і впровадження є кореляція з іншими реформами, які здійснюються в державі (адміністративна реформа, податкова реформа, бюджетна реформа, реформа місцевого самоврядування тощо). Об'єднання двох вищезазначених критеріїв може забезпечити високий рівень виконання відповідних заходів, а саме, ухвалення найбільш актуальних і ефективних для МБ нормативно-правових актів.

Зусилля всіх гілок влади щодо розвитку підприємництва в Україні слід підсилити у декілька разів. Верховна Рада України має радикально виправити ситуацію щодо законодавчого регулювання цієї сфери. До теперішнього часу відсутня більшість необхідних малому і середньому бізнесу законів. Виконавчій владі слід припинити стрімку бюрократично-нормативну діяльність, часткове втручання в справи підприємців. Об'єднанням підприємців доцільно передати частину державних регуляторних функцій. Було б не зайвим також забезпечити їх обов'язкову участь у попередній експертизі правових і нормативних актів, які стосуються питань регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності. Другим елементом є формування єдиної державної регуляторної політики у сфері підприємницької діяльності. Під єдиною державною регуляторною політикою у сфері підприємницької діяльності розуміється діяльність,

направлена на досягнення оптимального регулювання державою підприємницької діяльності, усунення правових, економічних і адміністративних перешкод в реалізації права на підприємницьку діяльність [13]. Проте аналіз попередніх програм розвитку МБ свідчить про те, що в них все ж таки були заплановані окремі заходи щодо реалізації державної регуляторної політики у сфері підприємницької діяльності, головним чином як заходи щодо удосконалення нормативно-правової бази у сфері підприємницької діяльності. При аналізі здійснення органами виконавчої влади їх функцій складно виявити цільовий характер певних заходів саме щодо розвитку малого підприємництва, тобто, підтвердити або визначити їх спрямованість на забезпечення має рацію і законних інтересів саме суб'єктів малого підприємництва [54, с.185-186].

Здійснення функцій органів виконавчої влади забезпечується за рахунок фінансування з державного бюджету. Реалізація заходів єдиної державної регуляторної політики не може розглядатися як екстраординарна подія, тому у разі недостатності засобів для цієї мети може бути здійснене збільшення сум бюджетних коштів, призначених на зміст органів виконавчої влади, або, що прийнятніше, оптимізація використання вже певного розміру бюджетного змісту, а ніяк не "вписування" цих функцій в ту або іншу Програму, яка за своєю логікою і ідеологією повинна виконуватися за рахунок того ж самого державного бюджету. Вважаємо, що механізмом впровадження проектів секторального дерегулювання є нормативне закріплення процедури їх реалізації. Зокрема повинен бути нормативно визначений порядок розробки пропозицій щодо внесення змін і доповнень до законодавства, і винесення їх на розгляд компетентним органам державної влади. Затвердження такого нормативно-правового акту підвищить рівень впровадження і надасть необхідну легітимність пропозиціям. Наступним елементом має бути активізація фінансово-кредитної і інвестиційної підтримки малого підприємництва.

Побудова ефективної фінансово-кредитної системи, яка б дозволила

суб'єктам малого підприємництва мати доступ до фінансових ресурсів, визначалася як один з головних напрямів всіх попередніх Програм [11, с.134]. Слід зазначити, що впродовж десятиліття підхід до ідеології фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва в країні мінявся. Тенденція до використання бюджетних коштів і засобів інноваційного фонду безпосередньо для пільгового кредитування підприємницьких структур породжувала непрозору систему, по якій обмежені засоби розподілялися серед обмеженої кількості суб'єктів. Особливо ідеологічно небезпечним це було через те, що таке неефективне використання бюджетних коштів, тобто суспільних ресурсів, відбувалося в той час, коли кількість суб'єктів підприємницької діяльності ще зростала за інерцією зародження приватного підприємництва і економічної лібералізації, а такий підхід піднімав конкуренцію і не тільки не задовольняв зростаючих потреб у фінансових ресурсах, але і приводив до публічних скандалів і корупції. Певні зміни в підходах відбулися вже в наступній Концепції, в якій акцент було перенесений на створення умов для розвитку перспективних фінансових інструментів, розвиток таких установ як суспільства взаємного кредитування і пошук інших форм кредитування, ніж банківське.

Наступні зміни в ідеології фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва можна прослідкувати в Програмі 1997. У Програмі 1997 ще не було заходів, які б реально і дієво могли вплинути на створення нової системи кредитно-фінансової підтримки малого підприємництва. Проте можна відзначити, що в Програмі 1997 був визначений один з пріоритетів кредитно-фінансової підтримки, який є актуальним і зараз, — гарантування кредитів. Розвиток розгалуженої і сучасної системи кредитно-фінансової підтримки повинен проходити поетапно.

По експертних оцінках, істотними проблемами в кредитно-фінансовій сфері для суб'єктів малого підприємництва в Україні є: відсутність майна, яке може бути прийняте як ліквідна застава для забезпечення гарантій повернення кредиту; складна процедура отримання банківського кредиту,

великі терміни ухвалення рішень про надання кредитів (відповідно нормативним вимогам НБУ); регулярна потреба в малих кредитах для поповнення оборотних коштів; потреба у фінансових ресурсах для початку власної справи. Саме на подолання всіх цих проблем повинні бути направлені заходи Національної Програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні. Аналіз реального стану справ в даній сфері свідчить про те, що існуючі форми державної підтримки малого підприємництва або практично не використовуються або пов'язані з масовими порушеннями. Мізерні засоби, передбачені на виконання Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в державному бюджеті, так і не використовувалися за призначенням (детальніше це питання буде розглянуто далі). Діяльність Українського фонду підтримки підприємництва можна визнати неефективною.

Не кращий стан справ і в спеціалізованій кредитово-гарантійній установі з підтримки МП. Вже протягом трьох років ні уряд, ні відповідні міністерства і відомства не можуть запуснути цей ефективний в інших країнах механізм підтримки МБ. Парадоксально, але українські кредитні установи зацікавлені в кредитуванні малого підприємництва значно менше, ніж іноземні. В Україні ефективно і практично без проблем щодо повернення позик у сфері мікrokредитування працює цілий ряд німецьких і американських приватних фондів і банків. Українські банки і небанківські інститути за рідкісним виключенням не поспішають переймати цей досвід. Слід негайно розробити спеціальну програму кредитної підтримки МБ з боку Національного банку України.

Тому слід розуміти, що заходи, направлені на розвиток мережі фондів підтримки підприємництва, не є заходами безпосередньо кредитно-фінансової підтримки підприємництва, а стосуються більше поліпшення системи фінансування всіх заходів Національної Програми і Регіональних Програм розвитку малого підприємництва. Наступний елемент — сприяння створенню інфраструктури розвитку малого підприємництва. Створенню і

зростанню інфраструктури розвитку малого підприємництва відводилася увага на всіх етапах реалізації державної політики сприяння розвитку малого підприємництва [15, с.106]. Але на різних етапах ставилися різні поточні завдання і визначалися різні пріоритети щодо тих елементів інфраструктури, розвиток яких вимагав найбільшого сприяння. Можна констатувати, що сприяння подальшому створенню і розвитку інфраструктури підтримки малого підприємництва і сьогодні залишається важливим пріоритетом Національної Програми сприяння розвитку МП в Україні. Сьогодні до основних елементів інфраструктури можна віднести:

- бізнес-центри — консультаційно-інформаційні установи, які надають широкий перелік послуг таких, як тренінг-курси з дисциплін, що найбільш необхідних для ведення бізнесу, індивідуальні консультації, допомога в бізнес-планування, надання доступу до правових баз даних, пошук партнерів тощо;

- бізнес-інкубатори — установи, створені з метою надання новоутвореним малим підприємствам та початкуючим підприємцям приміщень на пільгових умовах, надання послуг з ведення обліку, використання загальною оргтехнікою;

- консалтингові та юридичні фірми.

Як наголошується в рекомендаціях Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), сприяння створенню інфраструктури в першу чергу є завданням місцевої влади. У місцевої влади в наявності є досить широкий діапазон інструментів, які можуть сприяти розвитку інфраструктури, зокрема:

- створення і пряме фінансування певних установ інфраструктури;

- участь у створенні установ інфраструктури;

- соціальне замовлення;

- ваучерні програми (субсидування певного круга суб'єктів малого підприємництва, не здатних сплатити повну ринкову ціну тренінгових або освітніх курсів);

— пільги щодо оренди комунального майна.

Вважаємо, що основними інструментами сприяння створенню інфраструктури повинні бути інструменти, які не створюють конкуренцію на цьому ринку. Наприклад, таким інструментом може бути субсидування певних груп суб'єктів МБ для отримання послуг від інфраструктури. Але для того, щоб система працювала, треба вирішити немало організаційних питань і розробити методологію. Усі інструменти сприяння створенню інфраструктури можуть бути реалізовані і реалізуються в межах регіональних і місцевих програм підтримки МБ. Виникає питання щодо інструментів, якими володіють центральні органи виконавчої влади і які ефективно можуть бути застосовані в заходах щодо реалізації Національної Програми. Зокрема, до таких інструментів відносять:

- 1) створення окремих загальнодержавних установ, які належать до інфраструктури розвитку МБ;
- 2) створення загальнодержавних інформаційних мереж;
- 3) проведення моніторингу розвитку інфраструктури підтримки МБ;
- 4) проведення методичних і організаційних заходів по забезпеченню регіональної і місцевої влади методичними матеріалами щодо розвитку інфраструктури МБ.

Отже, при підготовці заходів щодо реалізації Національної Програми на подальші періоди доцільно базуватися на другому, третьому і четвертому вищезазначених підходах. Перший інструмент є вельми дорогим і малоефективним в умовах нашої держави, яка велика по території і має значні регіональні відмінності в рівнях розвитку інфраструктури малого підприємництва. Окремо слід наголосити на впровадженні регіональної політики підтримки розвитку МП. Місцева влада та підприємці виступають взаємно зацікавленими партнерами. Тому розвиток підприємництва саме на місцевому рівні є ключовим напрямом державної політики сприяння розвитку малого підприємництва. Реалізація цієї діяльності також здійснюється через регіональні і місцеві програми підтримки малого

підприємництва. Слід чітко розрізняти, які саме заходи можуть здійснюватися в рамках регіональних і місцевих програм підтримки розвитку малого підприємництва, а які можуть бути предметом Національної Програми.

До ефективних інструментів органів влади місцевого рівня щодо сприяння розвитку малого підприємництва відносять:

- усунення адміністративних бар'єрів шляхом:
- спрощення процедур надання приміщень в оренду;
- упорядкування процедур надання дозвільних документів необхідних для початку діяльності;
- встановлення прозорого і справедливого порядку отримання дозволу на розміщення малих архітектурних форм;
- встановлення пільг щодо оренди комунального майна;
- встановлення нижчих ставок місцевих податків і зборів;
- створення місцевих фондів гарантування кредитів;
- розповсюдження інформації про комунальне майно, яке може здаватися в оренду і тендери на виконання замовлень місцевій владі;
- гарантія залучення малих підприємств до участі в тендерах на виконання замовлень місцевій владі. З погляду на зазначене, можливості місцевої влади для розвитку малого підприємництва вельми широкі.

Нами доведено, що механізмом державної підтримки МП з боку органів влади центрального рівня можуть бути наступні:

- створення програми грантів, які б надавалися за рахунок засобів державного бюджету органам місцевого самоврядування на конкурсних основах на реалізацію певних проектів щодо розвитку малого підприємництва на місцевому рівні. До таких проектів можна віднести ряд істотних вимог для стимулювання активності по підтримці малого підприємництва по певних пріоритетних напрямках;
- забезпечення взаємної координації і інформаційного обміну між різними регіонами і містами України щодо досвіду в справі розвитку малого

підприємництва, забезпечення міжнародних контактів місцевих властей України і інших держав;

— здійснення методологічних розробок і надання методологічній допомозі місцевим властям щодо інструментів сприяння розвитку МБ.

При дослідженні стану розвитку МП в різних регіонах, на нашу думку, бажано формувати заходи щодо реалізації Національної Програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні по основному напрямку "Впровадження регіональної політики сприяння розвитку малого підприємництва" з урахуванням всіх визначених вище підходів. Для забезпечення стабільного фінансування Заходів усе ще не створено достатніх умов, тому в цьому напрямі також треба направляти свою діяльність всім учасникам процесу підготовки, виконання і оцінки ефективності Заходів. Державна політика підтримки розвитку МП на мікрорівні (рівень підприємства) повинна здійснюватися впродовж всього періоду діяльності підприємства — від створення до його ліквідації.

У період відкриття і ліквідації підприємства важливо мати уявлення не тільки про перелік необхідних для цього документів, умови ліцензування видів діяльності, розрахунку з кредиторами, а і знати нормативний термін, впродовж якого аудиторська фірма, яка прямує податковою інспекцією для перевірки, здійснить цю перевірку і видасть необхідні для ліквідації документи. У період функціонування підприємства доцільне організаційно-правове і фінансово-економічне регулювання його діяльності за допомогою антимонопольного законодавства, податкових, фінансових і кредитних заходів, цінової політики, вдосконалення місцевого законодавства щодо підтримки МБ. Система державного регулювання МБ схематично зображена на рисунку 1.1.

Рис. 1.1. Система державного регулювання малого підприємництва
Примітка. Складено автором на основі [6, с.146].

Реалізація означених вище практичних заходів загальнодержавного рівня забезпечить створення необхідних умов для реальної активізації підприємницької діяльності в Україні. Державна політика в сфері МП з погляду централізації управління здійснюється на трьох рівнях: місцевому, регіональному, державному. Перед Україною постала гостра необхідність формування принципово нової системи державного регулювання МП яка б забезпечувала системне поєднання додержання оптимального балансу інтересів суб'єктів господарювання та найважливіших публічних інтересів, з одного боку, та формування сприятливих умов для розвитку МП — з іншого.

Таблиця 1.1.

Система державної підтримки малого підприємництва

Елементи системи державної підтримки малого підприємництва	Державний рівень	Регіональний рівень	Місцевий рівень
1. Економічні:			
- субсидії;	+	++	+++
- кредитування;	+	+	+++
- державне замовлення;	+	++	+++

- надання гарантій; - надання пільг (податкових та ін.)	+ ++	++ +	+++ +++
2. Розробка та прийняття нормативно-правових актів у сфері регулювання малого підприємництва	+++	++	+
3. Адміністративні: - введення обмежень на деякі види діяльності; - встановлення правил торгівлі; - проведення перевірок діяльності малих підприємств	+++ +++ +	+ +++ +	+ + +++
4. Створення інфраструктури підтримки МП: - бізнес-інкубатори; - технопарки; - фонди підтримки та розвитку малого підприємництва; - інформаційне забезпечення; - розробка програм підтримки та розвитку малого підприємництва	+ +++ + + ++	+++ + ++ + ++	+ + +++ +++ +++

Примітка: 1) "+" — низька значущість (застосування малоефективне). "++" — середня значущість (застосування бажане). "+++ — висока значущість (застосування необхідне).

У результаті аналізу державної політика підтримки розвитку МП, можна виділити наступні чинники, які можуть швидко змінити ситуацію в даній сфері: лібералізація підприємницької діяльності в Україні; прозоре і стабільне юридичне середовище, щодо питань бізнесу. Для бізнесу не так страшно, що законодавство недосконало, — набагато гірше, що воно має подвійне трактування і при цьому постійно змінюється; термінова і принципова зміна ролі держави і державних установ в життєдіяльності суспільства, раніше всього бізнесу, тобто необхідна адміністративна реформа; податкова політика, яка повинна стимулювати розвиток малого підприємництва в Україні. Окрім введення єдиного податку, як позитивного кроку, всі інші дії можна оцінити негативно. Зміна бази оподаткування (наприклад, у випадку, зниження, податку на прибуток з 25% до 20%) радикально не змінить ситуацію для МП, тому що, як і раніше, підприємець не зможе віднести свої витрати на собівартість; контроль за діяльністю влади і державних установ з боку суспільства.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА В УКРАЇНІ ТА ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1. Аналіз передумов розвитку малого бізнесу в Україні та Хмельницькій області

Мале підприємництво являючи собою підґрунтя для зайнятості населення, створення конкурентного середовища, за умов функціонування якого споживач отримує більш якісні товари (роботи, послуги), значно впливає на формування національного доходу країни.

Статистичні дані свідчать, що кількість малих підприємств в Україні постійно збільшується (рис. 2.1). Важливість малою підприємництва зумовлюється тим, що воно має низку переваг в порівнянні з іншими підприємницькими сірукіурами. По-перше, мале підприємництво не потребує великою стартовою капіталу. По-друге, він швидко адашується до змін в економіці. І, по-третє, велику роль мале підприємництво відіграє в розвитку ринку праці, оскільки є найбільш гнучким та активним його сегментом.

Рис.2.1. Динаміка розвитку малого бізнесу в Україні
Джерело: [14].

У сфері зайнятості МБ має ряд переваг, серед яких:

- створення за короткий проміжок часу попиту на робочу силу;
- надання робочих місць соціально уразливим категоріям населення, а саме: студентам, молодим спеціалістам, інвалідам, пенсіонерам, низько кваліфікованим працівникам;

можливість створення нестандартних форм зайнятості, серед яких: повна зайнятість за умов гнучких форм організації робочого часу;

неповна зайнятість, тобто режими зайнятості неповний робочий час; тимчасові працівники; зайняті на засадах вторинної зайнятості; зайнятість на основі договорів цивільно-правовою характеру; надомна праця; праця за викликом; дистанційна зайнятість; позикова праця [19, с.109-111].

Специфіка розвитку малих підприємств визначає особливості зайнятості у цьому сегменті. Будучи малочисленими за своїм складом, вони досягають більш високої продуктивності праці за рахунок оптимізації кількісно-кваліфікованого складу працівників та умов його використання.

Аналіз офіційних статистичних даних показує, що динаміка кількості зайшлих та найманих працівників має тенденцію до зниження (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Динаміка зайнятості населення в малому бізнесі
Джерело: [14, с.94].

Але така ситуація обумовлюється швидше загальним зниженням зайнятості населення у державі. Адже, не зважаючи на таке зниження, малий бізнес залишається лідером у створенні робочих місць (рис. 2.3).

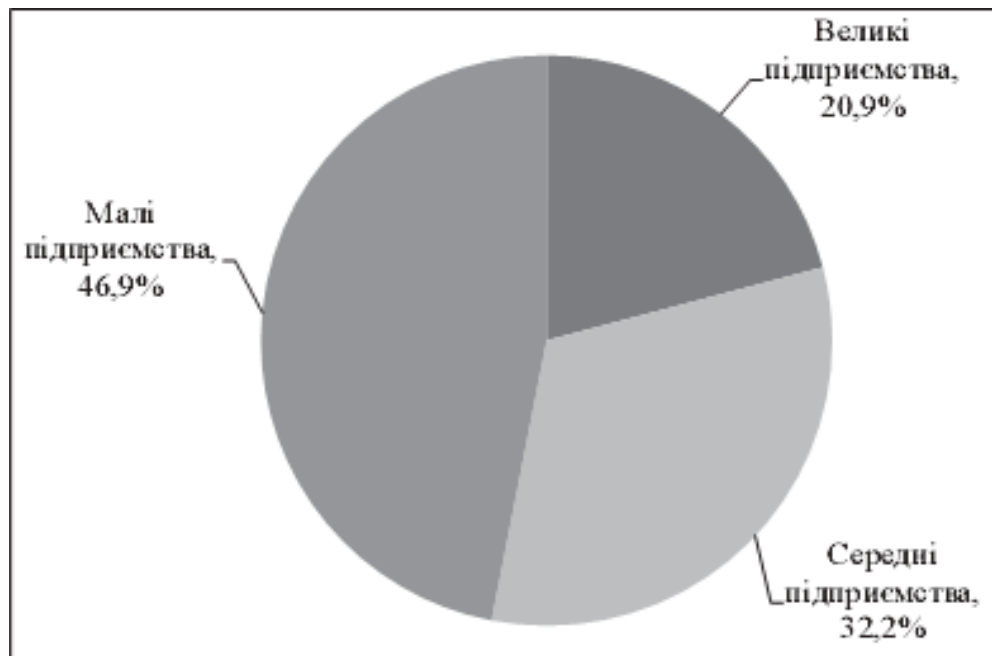

Рис. 2.3. Структура зайнятості населення за розмірами суб'єктів господарювання у 2016 р.

Джерело: [14, с.95].

Структура зайнятості населення, що представлена на рисунку 1.3, показує, що майже половина зайнятого населення України припадає на суб'єкт малого підприємництва. Сьогодні дуже часто говорять про необхідність розвитку малою бізнесу та його важливість в економіці країни, а також порівнюють з зарубіжним досвідом, де частка малого та середнього бізнесу в економіці становить 50%. При цьому, якщо проаналізувати офіційні дані статистики, можна з упевненістю стверджували, що Україна за показником частки малого бізнесу наздогнала країни Європи. Але проблема полягає в іншому - немає сприятливою клімату для успішною функціонування більшості малих підприємств. Так, нестійка політична ситуація, відсутність нормативної бази, нестабільне податкове законодавство, тиск з боку державних контролюючих органів стають причиною «тінізації» цього сектору економіки. Тому і маємо в порівнянні з зарубіжними країнами нижчий рівень оплати праці, більшу кількість збиткових або малорентабельних підприємств, зниження показників зайнятості та ін. [62]. Дослідивши всі проблеми та бар'єри розвитку малого бізнесу, а також враховуючи велику та жорстку конкуренцію, слід зазначити про негативну

дію розвитку малого підприємництва на процеси зайнятості. Зміни у Податковому Кодексі України суттєво вплинули на діяльність фізичних осіб-підприємців. З 1 січня 2017 року було збільшено рівень мінімальної заробітної плати, яка становить 3200 гривень, в результаті цього єдиний соціальний внесок, який обраховується з розрахунку 22% від мінімальної заробітної плати кожного працюючого, зріс до 704 грн, навіть якщо підприємець не декларує прибутку.

Поряд з цим, фізичні особи-підприємці сплачують до бюджету єдиний податок, який встановлюється органами місцевого самоврядування для підприємців першої групи оподаткування до 10% мінімального прожиткового мінімуму (160 гривень в місяць) та другої групи оподаткування до 20% мінімальної заробітної плати (640 гривень в місяць). Тому, щоб не збанкрутувати, багато підприємців змушені терміново закривати свій бізнес, піднімати ціну на товар чи скорочувати працівників або, що ще гірше, вводити свій бізнес в «тінь», що викликає соціальну напругу в суспільстві. Через таку зміну правил оподаткування з 1 січня 2017 р. підприємці почали закривати свій бізнес.

А закриття малого підприємництва означає зменшення кількості платників податків і відповідно – надходжень до бюджету, що ускладнюватиме і без того важке економічне становище нашої країни. Зменшення податкового навантаження, детінізації підприємницької діяльності, могли б суттєво вплинути на розвиток малого бізнесу і, як наслідок, на ринок праці в цілому, не допустивши ріст безробіття та скорочення робочих місць. Малий бізнес міг би реально розширити процес залучення в трудовий процес незайнятого населення та безробітних при зміні сформованих економічних умов. Підприємства малого бізнесу потребують сьогодні розвитку стимулів до підприємницької діяльності та подоланні перешкод, що обмежують зростання їх виробництва. Звичайно ж, розвиток підприємницького сектора – це складне комплексне завдання, вирішення якого можливе в рамках законодавчої і державної підтримки розвитку цього

сектора економіки.

Звернемо увагу на те, що у розрізі областей України існують суттєві диспропорції у розвитку МБ. Офіційна статистика дозволяє виявити у 2016 р., регіональні відмінності в стані розвитку МПУ в різних областях України та ранжування отриманих значень за територіальним принципом та за видами економічної діяльності. Проведені розрахунки систематизовані у таблиці табл. 2.1.

Таблиця 2.1.

Інтегральні показники розвитку малих підприємств України

Перелік областей	Кількість областей	Рівень значення сукупності інтегральних показників
Луганська, Донецька, Кіровоградська, Волинська, Чернігівська, Хмельницька	6	низький (0,21 ÷ 0,25)
Рівненська, Черкаська, Полтавська, Сумська, Херсонська, Івано-Франківська, Закарпатська, Житомирська	8	нижче середнього (0,28 ÷ 0,31)
Харківська, Тернопільська, Миколаївська, Одеська	4	середній (0,35 ÷ 0,43)
Дніпропетровська, Запорізька, Київська, Чернівецька, Львівська, Вінницька	6	високий (0,45 ÷ 0,58)
м. Київ	1	максимальний (0,8)

Джерело: [59].

Однак, перш за все, доцільно визначити вектори розробки дієвої стратегії з розвитку малого бізнесу в країні, де важливим стимулом як для державних органів, так і для малих підприємств має стати взаємовигідне співробітництво в процесі досягнення збалансованості українського ринку праці. Основу такого співробітництва має скласти з боку держави – надання малим підприємствам реальної допомоги, при формуванні умов господарювання, а малий бізнес – повинен виконувати умови по розширенню зайнятості за рахунок створення нових робочих місць. Така співпраця може стати вельми ефективним чинником підвищення мобільності малого бізнесу на ринку праці.

2.2. Оцінка результативності державної політики розвитку малого підприємництва в Хмельницькій області

Малий бізнес виступає важливою складовою ринкової економіки, яка забезпечує створення нових робочих місць, збільшення надходжень до бюджетів, що дозволяє вирішувати ряд важливих соціально-економічних проблем, стимулює розвиток конкурентоспроможності та інновацій. Стан розвитку підприємництва за підсумками 2018 року характеризується наступною динамікою основних фінансово-економічних показників діяльності суб'єктів малого бізнесу. На початок 2019 року в регіоні налічувалось майже 66,0 тис. суб'єктів малого підприємництва, у тому числі 52,9 тис. осіб – суб'єкти підприємницької діяльності-фізичних осіб.

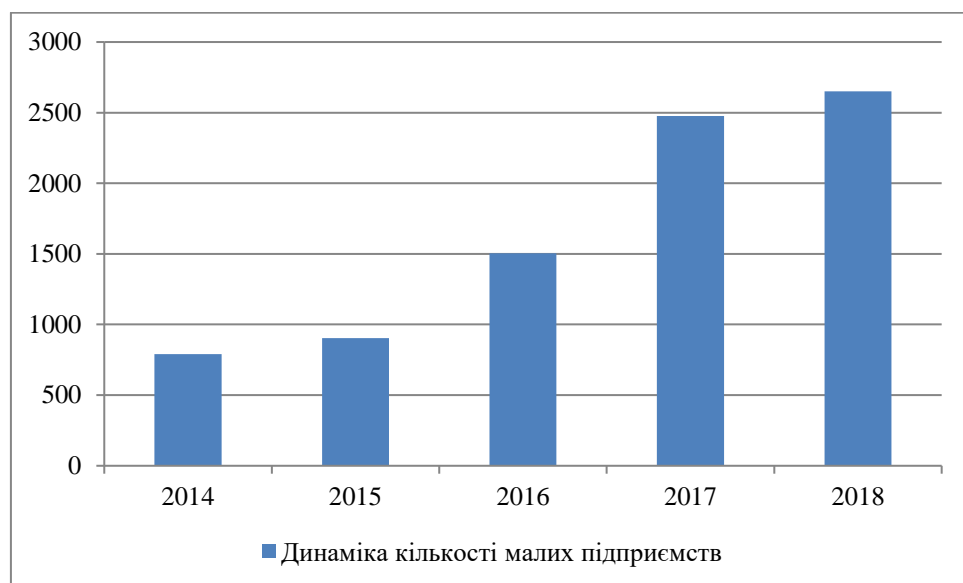

Рис.2.1. Динаміка кількості малих підприємств Хмельницької області

Примітка. Складено автором за даними Головного управління статистики у Хмельницькій області.

У малому та середньому бізнесі зайнято 187,6 тис. осіб. За очікуваними даними за 2018 рік суб'єктами малого бізнесу до зведеного бюджету буде сплачено 2650,0 млн. грн., що на 173,5 тис. грн. або 7,0% більше ніж у 2017 році, суб'єктами середнього бізнесу – 2300,0 млн. грн. (на 314,0 тис. грн. більше або на 15,8 %).

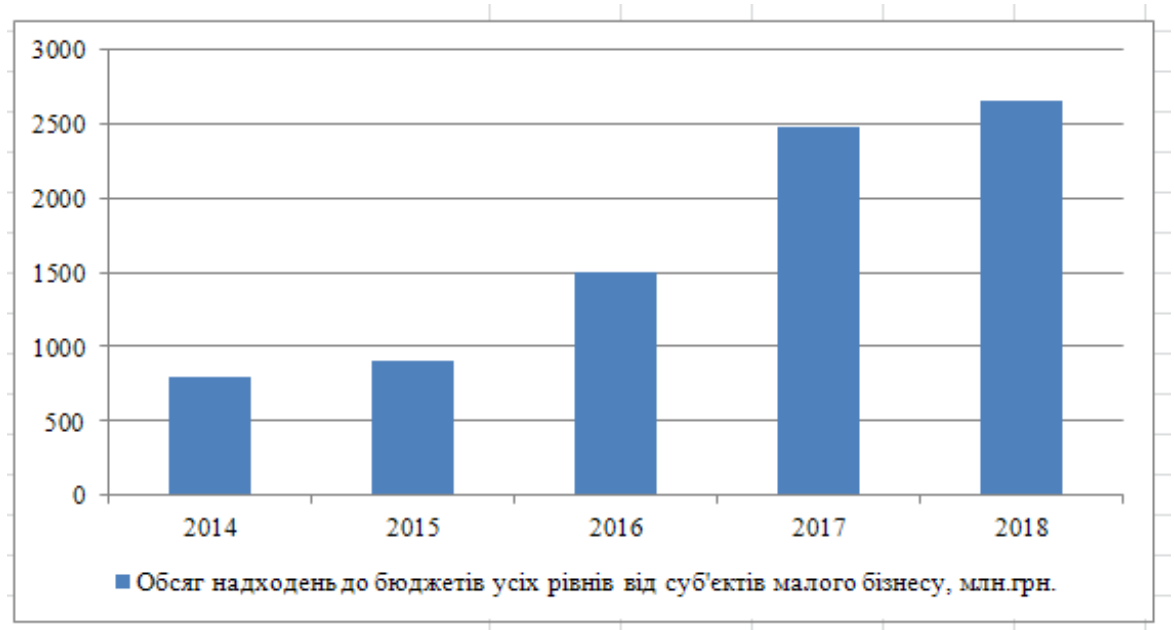

Рис.2.2. Динаміка обсягу надходжень до бюджетів усіх рівнів від суб'єктів малого бізнесу Хмельницької області

Примітка. Складено автором за даними Головного управління статистики у Хмельницькій області.

Кількість суб'єктів підприємницької діяльності, які обрали спрощену систему оподаткування, порівняно із відповідним періодом 2017 року збільшилася на 1549 осіб (на 3,5%) та становить 45,5 тис. осіб. За очікуваними даними загальна сума сплаченого ними протягом 2018 року єдиного податку становитиме біля 700,0 млн. грн., що у 1,5 рази більше у порівнянні з минулим роком. Одним із аспектів державної підтримки малого та середнього підприємництва є його фінансова підтримка, зокрема, шляхом пільгового кредитування через Регіональний фонд підтримки підприємництва по Хмельницькій області за рахунок обласного бюджету. Рішенням сесії Хмельницької обласної ради від 22 грудня 2017 року № 34-17/2017 “Про обласний бюджет на 2018 рік” та від 27 березня 2018 року № 45-18/2018 “Про внесення змін до обласного бюджету на 2018 рік” передбачено кошти у сумі 3417,8 тис. грн. для пільгового кредитування суб'єктів підприємництва, які здійснюють діяльність у пріоритетних галузях економіки області, за рахунок обласного бюджету через Регіональний фонд підтримки підприємництва по Хмельницькій області. Протягом 9 місяців 2018 року надано фінансову допомогу 6-м суб'єктам підприємництва на суму

2,65 млн. грн. для реалізації бізнес-проектів у пріоритетних напрямках діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва. З метою стимулювання роботодавців до створення нових робочих місць та працевлаштування безробітних громадян, зокрема, недостатньо конкурентоспроможних на ринку праці, у 2018 році відшкодовано єдиного соціального внеску 247 роботодавцям за працевлаштування 378 безробітних на нові робочі місця. Для організації підприємницької діяльності протягом 2018 року обласним центром зайнятості 67 безробітним виплачено одноразову допомогу у загальній сумі 1149,1 тис. гривень. Подальше реформування у сфері дерегуляції бізнес-середовища, зокрема, шляхом децентралізації повноважень щодо надання найпопулярніших адміністративних послуг та розширення повноважень органів місцевого самоврядування, бюджетної децентралізації, мінімізації контактів бізнесу з чиновниками для зниження корупційних ризиків залишається актуальним і на теперішній час.

Протягом 2017-2018 років збільшилась кількість центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП), якими забезпечується надання адміністративних послуг за принципом організаційної єдності. В області діють 33 ЦНАП, у тому числі 18 – при райдержадміністраціях; 6 – виконавчих комітетах міських (міст обласного значення) рад; 9 – органах місцевого самоврядування, утворених у результаті об'єднання територіальних громад (ОТГ). Щоденну роботу ЦНАП забезпечують 176 адміністраторів, 48 державних реєстратори у сфері реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців та 67 державних реєстраторів у сфері реєстрації речових прав на нерухоме майно. За попередніми даними кількість наданих через ЦНАП послуг у 2018 році становитиме біля 400,0 тисяч.

Середня кількість видів адміністративних послуг, що надаються через ЦНАП при райдержадміністраціях, становить 138, при виконавчих комітетах міських (міст обласного значення) рад – 196, при об'єднаних територіальних громадах – 124 послуги. З метою розширення переліку адміністративних

послуг, що надаються через ЦНАП, Хмельницькою, Кам'янець-Подільською та Славутською міськими радами запроваджено прийом громадян з питань оформлення паспорта громадянина України та паспорта громадянина України для виїзду за кордон. Крім того, м. Кам'янець-Подільський, завдяки участі в грантовій програмі проекту ЄС “EGOV4UKRAINE” увійшло до десяти пілотних міст в Україні, де буде встановлено програмний комплекс автоматизації Центрів надання адмінпослуг “Булик”.

Активно проводиться робота зі створення ЦНАП в об'єднаних територіальних громадах, зокрема, за підтримки Програми “U-LEAD з Європою”, яка є однією з найбільших програм міжнародної технічної допомоги для України. Учасниками початкової фази Програми “U-LEAD з Європою” Покращення якості надання адміністративних послуг для населення”, яка розпочала свою роботу у жовтні 2016 року і тривала 18 місяців, стали 5 (п'ять) ОТГ Хмельницької області, у яких здійснено реконструкцію або будівництво, а у м. Славута запрацював мобільний ЦНАП. Усього в початковій фазі Програми отримало допомогу 26 адміністративних одиниць з усієї України, у тому числі 6 – з Хмельниччини.

Продовжується співпраця з Програмою “U-LEAD з Європою” і у 2018 році. Зокрема, у Першому раунді відбору учасників Фази впровадження Програми “U-LEAD з Європою” у частині створення/модернізації ЦНАП зі 113 проектів, які реалізуються в Україні за напрямками - “Інституційна допомога, навчання персоналу, підвищення його кваліфікації, допомога у роботі з мешканцями”, “Матеріальна допомога”, спеціальний вид допомоги “Мобільний ЦНАП”, за результатами розгляду та опрацювання заявок 5 громад Хмельницької області відібрано для розробки технічного завдання. У Другому Раунді відбору учасників Фази впровадження Програми в частині створення/модернізації центрів надання адміністративних послуг на стадії опрацювання з експертами Програми “U-LEAD з Європою” у частині створення/модернізації ЦНАП залишено три громади Хмельниччини, а саме: Волочиську, Красилівську міські та Антонінську селищну раду.

Протягом 2018 року впроваджувались заходи з питань реалізації державної регуляторної політики в області. 05 грудня 2017 року затверджено План діяльності Хмельницької обласної державної адміністрації з підготовки проектів регуляторних актів на 2018 рік. 14 грудня 2017 року затверджено Реєстр власних регуляторних актів Хмельницької обласної державної адміністрації на 2018 рік, який містить 8 розпоряджень голови облдержадміністрації та один наказ Державного архіву області. За результатами перегляду діючих регуляторних актів облдержадміністрації 17 серпня 2018 року затверджено оновлений Реєстр власних регуляторних актів обласної державної адміністрації на 2018 рік, який містить 7 розпоряджень голови облдержадміністрації та один наказ Державного архіву області.

У розділі “Регуляторна політика, підприємництво” сайту облдержадміністрації забезпечено доступ до проектів та аналізу регуляторного впливу регуляторних актів, аналітичних звітів з відстеження результативності регуляторних актів, реєстру власних регуляторних актів Хмельницької обласної державної адміністрації та інформації про посадових осіб, відповідальних за здійснення державної регуляторної діяльності області.

Покращення якості ділового середовища, зменшення регуляторного навантаження на бізнес, налагодження діалогу між бізнесом та владою є важливими передумовами поживлення ділової активності, створення сприятливих умов для розвитку бізнесу та залучення інвестицій в економіку області. Здійснюється постійний та активний діалог між владою та бізнесом з розгляду питань дерегуляції бізнесу. Зокрема, він реалізується у форматі: засідань консультативно-дорадчих органів, створених при облдержадміністрації: громадської ради, координаційної ради з питань розвитку підприємництва, регіональної ради підприємців в області, робочої групи з питань захисту прав інвесторів протидії незаконному поглинанню та захопленню підприємств; інших заходів за участю підприємницької громадськості; інтерактивного спілкування з членами зазначених органів,

підприємцями та пересічними громадянами краю.

У цілому, на нашу думку, рівень державного регулювання розвитку малого бізнесу в Хмельницькій області можна визнати як задовільний. Хоча, цілком зрозуміло, потрібно докладати максимальні зусилля для того, аби інтенсифікувати у перспективі підприємницьку активність у регіоні та підвищити результативність державного регулювання розвитку малого бізнесу.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА В РЕГІОНІ

3.1. Концепція державної підтримки розвитку малого підприємництва регіону

Сучасна регіональна проблематика містить велике коло питань, які є актуальними та пріоритетними в системі засад регіонального та державного регулювання. Саме засади ринкової трансформації, її сучасний етап в Україні потребують визначення концептуальних засад підтримки МСБ, обґрунтування пріоритетів розвитку підприємництва, формування передумов активної інкубації малого та середнього бізнесу з урахуванням процесів європейської інтеграції.

Ці вектори формують потребу в активізації потенційних резервів регіонів, надають первинності регіональним ресурсам, традиціям та особливостям ринкової культури, історичним фактам і передумовам організації та відтворення підприємницької діяльності, особливостям бізнес-інкубування, інфраструктурним елементам ринку та іншим матеріальним і нематеріальним умовам функціонування регіональних господарських комплексів. Сьогодні кожний регіон має свою стратегію, яка є особливим інструментом управлінської діяльності і спрямовує розвиток регіональних господарських комплексів у напрямі специфічної моделі відтворення.

Передумовами формування, розробки та впровадження стратегії на рівні самого адміністративного утворення є:

- наявність регіональних ресурсів та їх потенціал;
- культура ведення господарської діяльності (ринкової, професійної, управлінської);
- накопичені знання та активно поширені й працюючі технології;
- ринковий потенціал та безперервне відтворення;
- регулюючий вплив влади;
- наявність стимулюючого конкурентного поля – міжгалузева,

міжрегіональна, галузева й міжгалузева конкуренція та ін.

І це далеко не повний перелік передумов, його можливо поповнити такими, як соціальна стратифікація, науково-технічний прогрес, діяльність корпорацій та галузей та ін. Концептуальною основою кожної стратегії є використання наявного потенціалу та його специфічне відтворення з урахуванням ринкової моделі, що має місце в даному суспільстві. У ході виконання стратегій, реалізації пріоритетів розвитку, забезпечення та вирішення окремих питань в регіонах України відбуваються докорінні зміни.

Такими практичними змінами в процесах відтворення регіональних господарських комплексів на сьогодні є:

- визнання галузевої спеціалізації та її оформлення в архітектурі ринку;
- оформлення підприємницького середовища;
- визнання та закріплення макроекономічних відтворювальних пропорцій;
- оформлення інфраструктури ринку та підприємницького середовища;
- визначення переваг регіону у виробничих, торговельних та інших галузях, сфері послуг та наявності комунікацій. Країни Євросоюзу мають одну з найефективніших у світі моделей регіонального розвитку.

Вони активно використовують наукові розробки у практиці регіонів, мають значний досвід регіональної політики. Протягом останніх 50 років у країнах Євросоюзу суттєво вдосконалено важелі щодо підтримки депресивних і стимулювання високорозвинених регіонів з метою підвищення їх конкурентоспроможності. Як показує Європейський досвід, успішними регіонами стають ті, що вдало розвивають власну внутрішню спроможність та покращують внутрішні умови, які сприяють залученню інвестицій та припливу капіталу [1].

Тобто, переймаючи досвід розвинених країн ЄС, необхідно враховувати соціальні, географічні, фінансові, економічні, політичні чинники, які значно впливають на можливість прогресивних змін. Адаптація

європейського досвіду необхідна з боку не лише регіональної влади, але й усієї держави для мобілізації зусиль та отримання бажаного результату. У сучасних концепціях регіонального ринкового реформування відображаються не лише можливі моделі економічного та соціального розвитку, але й різні підходи щодо комплексного забезпечення. Як правило, концепції, які розробляються в країні, повинні утворювати певну взаємопов'язану систему, у парадигмі відносин «національний – галузевий – регіональний – місцевий» рівень співпраці.

Причому, саме на регіональному рівні можливою стає реалізація найважливіших інструментів розвитку – підтримка та стимулювання кластерних структур, цільове фінансування, залучення та створення інноваційних продуктів і технологій. Кризовий стан української економіки, необхідність забезпечення сталого розвитку малого та середнього бізнесу в ринковій економіці визначається комплексом складових. Це системні питання сучасної національної, регіональної політики, орієнтованої на вирішення низки питань, конфліктів і проблем функціонування національного ринкового середовища. Науковими основами такої сфери діяльності є прогнозне бачення майбутнього України та її регіонів з позиції європейської інтеграції та повноти глобалізаційних процесів. Слід визнати складність і багатовимірність такого управлінського процесу, його детермінованість.

В системі сучасних наукових знань трансформаційної економіки України це певний етап ринкових змін, орієнтований на фокусування істотних змін у таких інструментах державного регулювання підприємницької діяльності, як: державна та регіональна політика, стратегії та концепції розвитку і підтримки підприємництва в регіонах, формування національної та регіональних кластерних політик. У списку інструментів впливу перерахуємо не менш значимі – вдосконалення податкової системи, що стимулює розвиток малого і середнього бізнесу; інкубація підприємницької діяльності та інші. У зв'язку з необхідністю і актуальністю

продовження процесів інституціоналізації ринкової трансформації в питаннях підтримки підприємництва вносяться зміни і корекції у наповнення методик і програм розвитку; наукові підходи до розробки концепцій і стратегій; проектів; розширення інформаційного забезпечення; уточнення дії законів та регуляторних актів; оцінювання процесів розвитку підприємництва та ринків з урахуванням кризових явищ; розробку та публічне визнання основ методології регулювання ринку. Це в сукупності і є основою успіху і забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу як обов'язкової складової сучасної ринкової економіки.

В основу концепції підтримки МБ рекомендуємо покласти ряд принципів, які повинні бути як основними, так і допоміжними [29, с.162-165]. До основоположних принципів слід віднести:

1. Наукову обґрунтованість. Передбачає розробку управлінських рішень з урахуванням наукового наповнення закономірностей розвитку малого бізнесу, які знаходять своє відображення у технічних, економічних, організаційних та інших аспектах його діяльності.

2. Системність. Передбачає визнання малого бізнесу як складового елемента національного та регіонального ринку; національної та регіональної економіки. В управлінській діяльності забезпечує синхронізацію механізмів регулювання, кореляцію спеціальних методів та інструментів впливу для отримання єдиного результату і ефекту.

3. Публічність та інформаційну прозорість по всіх управлінських механізмах, інструментах і результатах управлінської діяльності. Формується безперервне і систематичне інформування всіх суб'єктів відносин, населення регіону про всю управлінську діяльність, документаційне забезпечення, заходи, інструменти роботи. Забезпечується відкритий і повноцінний доступ до інформації про управлінські технології (їх наповнення, терміни та обсяги реалізації, планові й проектні документи, моніторинг і показники розвитку малого та середнього бізнесу, гранди і тендери; стан регіонального ринку, форуми і конференції; прогнози оцінки розвитку регіону та бізнесу).

4. Наступність та безперервність в питаннях реалізації управлінських функцій, технологій і форм. Припускає, що будь-які форми підтримки здійснюються на всіх рівнях ведення господарської діяльності й формування управлінського впливу, сприяють цілеспрямованому стимулюванню та результативності ведення бізнесу.

5. Інтеграцію системи знань – науки, державного і регіонального управління.

6. Консолідацію економічних і соціальних інтересів з питань розвитку території.

7. Гармонізацію. Передбачає досягнення гармонійної взаємодії бізнесу та інтересів суспільства, в результаті якої з'являється цільова цілісність і узгоджена їх діяльність та відтворення.

8. Селективність. Це можливість підтримки на основі двох типів управлінського впливу: загальносистемного і виборчого.

Мета використання такого принципу – досягнення оптимальної або рівномірної економічної активності бізнесу по території регіону в рамках галузі або виду діяльності, з урахуванням певних складових – інноваційної, екологічної, освітньої. Узагальнене розуміння характеру, концепції та моделі підтримки малого та середнього бізнесу в регіоні багато в чому визначається складом учасників цього процесу. Це управлінські об'єкти і суб'єкти даної системи відносин. Особливе місце слід приділити типу формованих відносин, характеристикам майбутніх комунікацій та інфраструктурним складовим. Можливість визначення реальних цілей та завдань у рамках концепції залежить від ефективності та результативності дій усіх суб'єктів, якості комунікацій, реалізованості комунікацій.

Саме нові підходи до регулювання МСБ та процесів бізнес-інкубування повинні базуватися на активному впровадженні та поширенні нових за формою організацій, функціонального наповнення, управлінських технологій в структурах – бізнес-інкубаторах регіонального та міжрегіонального типу, орієнтованих на первинність інтелектуального потенціалу нації та розширене

відтворення соціального та економічного потенціалу відповідно до стандартів європейської інтеграції та глобалізації світового господарства.

Визначимо передумови формування стратегії підтримки та активного відтворення МСБ як ключового елементу стратегії соціально-економічного розвитку регіону:

- недостатній розвиток МСБ (порівняно з іншими регіонами, європейськими стандартами та ін.);
- підприємницька активність;
- наявність конфліктів та проблем розвитку МСБ (великий тіньовий сектор, соціальні конфлікти, системність у порушенні договорів);
- процеси кластероутворення та визнання їх активної підтримки;
- висока (низька) підприємницька культура та інші [28].

Концептуальним положенням у підтримці МСБ є визнання та закріплення ключового підходу в обґрунтуванні критерію самого малого підприємництва та його оформлення в системі заходів підтримки, технологіях інкубування бізнесу.

Визначимо можливі варіанти, що можуть бути реалізовані саме в різних регіонах України відповідно до економічних інтересів територій.

Перший. Кількісні критерії та їх закріплення як показників:

- чисельності зайнятих;
- обсягів виробництва або обслуговування;
- балансової вартості активів;
- обсягів інвестицій;
- обсягів сегменту ринку;
- обсягів реалізованих проектів та ін.

Можливе визнання одного критерію або декількох.

Другий. Якісні критерії та їх визнання як показників:

- управлінські технології та особливості (організаційного, мотиваційного, технологічного або іншого характеру);
- характеристики інноваційної діяльності (частка персоналу, зайнятого

у науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробках;

– рівень освоєння нової техніки, структура впроваджених інновацій, обсяг і структура виробничої інноваційної продукції, обсяг виручки від продажу інноваційної продукції та ін.).

Враховуючи необхідність використання науково обґрунтованих підходів, сучасних ринкових механізмів, управлінських інструментів регулювання підприємницького середовища, виділимо і дамо коротку характеристику методичній основі цієї концепції.

Рекомендуємо до використання та адаптації такі групи методів:

1. Нормативно-правові. Лобіювання та прийняття законодавчих актів; розробка та внесення коректив у правові акти, що регулюють підприємницьку діяльність.

2. Фінансово-економічні. Розробка та реалізація проектів і програм з питань інвестування, підтримки інноваційної діяльності; спеціальних проектів фінансового забезпечення та ін.

3. Управлінські. Розробка та впровадження спеціальних управлінських технологій з питань роботи з малим і середнім бізнесом – проведення тендерів, закупівель, реалізації товару; бізнес-планування; грантової діяльності; проведення Форсайт-дослідження й ін.

4. Інформаційно-комунікаційні. Створення інформаційних майданчиків для обміну знаннями та досвідом; формування регіональної бази знань про питання розвитку підприємництва; PR-технології; акумуляцію і поширення освітніх програм та ін.

5. Соціально-політичні. Програми та проекти міжнародної співпраці; соціальні та благодійні програми; громадська експертиза; розробка та реалізація планів протидії корупції та ін.

6. Соціокультурні. Формування традицій – професійної культури, регіональної господарської культури; проведення форумів і фестивалів та ін.

Підвищення ефективності стимулювання розвитку малих підприємств вимагає системного підходу до вирішення цієї проблеми в контексті

управління стимулюванням розвитку малих підприємств як на зовнішньому, так і на внутрішньому рівнях. Розглянемо окремі інструменти стимулювання розвитку малих підприємств у зовнішньому та внутрішньому середовищі в системі регіонального ринкового простору (рис. 3.1).

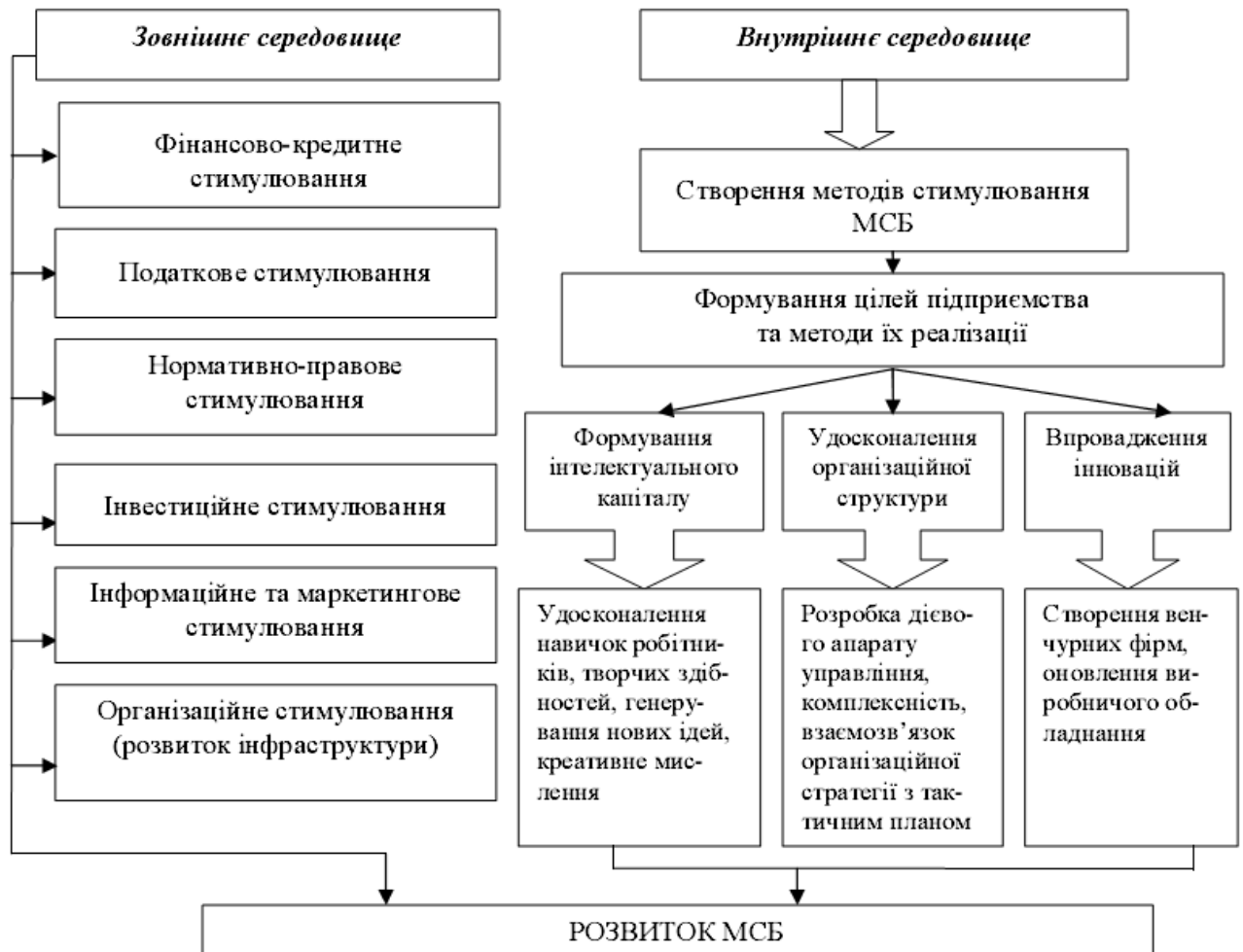

Рис. 3.1. Інструменти стимулювання розвитку підприємств малого бізнесу

Примітка. Складено автором.

Для підвищення ефективності стимулювання малих і середніх підприємств необхідна активізація їхніх внутрішніх можливостей. У внутрішньому середовищі створюються методи стимулювання МСБ, для їх реалізації формуються цілі підприємства та способи їх досягнення. Важливими складовими механізму стимулювання розвитку малих і середніх підприємств на внутрішньому рівні мають бути зміни в організаційній структурі підприємства, впровадження підприємством інноваційних технологій та створення політики розвитку підприємства, формування

інтелектуального капіталу. Інтелектуальний капітал виконує дуже важливу функцію у процесі стимулювання МБ – він істотно прискорює приріст маси прибутку за рахунок формування й реалізації необхідних підприємству систем знань, речей і відносин, які, у свою чергу, забезпечують його господарську високоефективну діяльність. У США частка інтелектуального капіталу у вартості активів досягає 86 %, а фінансового й матеріального – 14 %. У нашій країні цей показник становить менше 1 %.

Наприклад, у компанії «Кока-Кола» цей показник дорівнює 94 % [22, с.178-180]. Тому для успішної реалізації політики розвитку підприємства необхідне створення ефективної системи розвитку персоналу, своєчасне й ефективно проведення навчання та підвищення кваліфікації працівників. Також потрібно будувати спеціальні мотиваційні механізми працівників за успішне навчання та залучати їх до творчої діяльності. Висока активність та динамічність зовнішнього середовища потребує швидкого реагування підприємства на постійні його зміни. Важливою складовою його внутрішнього розвитку є зміна організаційної структури підприємства, яка дозволить йому не тільки адаптуватися до змін, що відбуваються у навколишньому середовищі, але й створювати нові можливості для розвитку. Крім того, вона здатна ефективно використовувати персонал та обладнання, від чого залежить швидкість збуту продукції та прийняття гнучких управлінських рішень.

Інновації є головним механізмом втілення технологічних нововведень, які забезпечують розвиток підприємства. Збільшення обороту й зростання виробництва на малих і середніх підприємствах залежать саме від інновацій. Впровадження новітніх технологій стає ключовим стратегічним параметром розвитку будь-якого регіону й економіки в цілому. За рахунок їх впровадження підприємство може підвищити свою ефективність і конкурентоспроможність, впровадження інновацій сприяє одержанню більш високого прибутку. У рамках створення ефективних методів розвитку та стимулювання МБ необхідно розвивати такі організації, як кластери,

технопарки, бізнес-інкубатори, орієнтовані на створення сприятливих умов для розширення кількості підприємств, збільшення кількості зайнятих, а також збільшення загального обсягу ВВП. Більшість країн світу, вбачаючи в них найбільший потенціал розвитку, намагаються створити максимально вигідні умови та надають значний пакет фіскальної підтримки. У розвинених країнах для інноваційної діяльності малих та середніх підприємств створені не просто сприятливі умови, а більш вигідні, ніж для великих компаній, що виражається у розмірі ставок інноваційного податкового кредиту.

Наприклад, у Франції для представників малого бізнесу, що провадять інноваційну діяльність, надається дослідницький податковий кредит зі ставкою 50 % у рік на здійснення проекту і 40 % у другий рік. Держава, застосовуючи інноваційний податковий кредит, фактично інвестує в інноваційний розвиток економіки. Отже, правильно сформована організаційна структура, інтелектуальний капітал, який здатен до саморозвитку, швидкої перекваліфікації і творчого мислення, у сукупності створюють та розробляють інноваційні продукти, тим самим підвищуючи рівень розвитку внутрішнього середовища МСБ. У зовнішньому середовищі, здатному до швидких непередбачуваних змін, необхідні інструменти, які стимулюватимуть діяльність МСБ навіть у складних та ризикових умовах. Одним із найголовніших таких показників є фінансово-кредитне стимулювання МСБ [34].

Держкомпідприємством розроблено Концепцію держпрограми розвитку малого та середнього бізнесу на 2014-2024 рр. [16]. Вищезазначений документ розроблений з урахуванням практики реалізації напрямів та заходів підтримки, визначених Національною програмою сприяння розвитку малого підприємництва, а також необхідністю врегулювання та вирішення проблем, що стримують розвиток підприємництва [42]. Але ця концепція не враховує усіх аспектів розвитку малого та середнього бізнесу, усіх поточних та прихованих недоліків і проблем та має лише декларативний характер. Концептуальні основи

підтримки МСБ є тим інструментом, за допомогою якого державна та регіональна влада може ідеально поєднати підприємницький чинник та економічне зростання і, як результат, позитивні тенденції в обох напрямках, оскільки в країні створюється ефективна економіка. Існує необхідність концепцію підтримки МБ зобразити схематично (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Узагальнене бачення концепції підтримки малого та середнього бізнесу

Джерело: [64].

Метою концепції є формування та впровадження інструментів управління, які повинні гнучко реагувати на можливі зміни у економічному стані регіонів, тобто відбувається адаптування до зовнішніх змін. Внутрішні

процеси повинні орієнтуватися на досягнення цілей концепції, а не на вирішення поточних завдань, які суттєво не змінять результат.

Розробка та впровадження концептуальних засад формують потенціал різноспрямованих ефектів – соціальних, економічних, управлінських. Наведемо найбільш вірогідні та позитивні в системному забезпеченні трансформацій національної та регіональної економіки.

Соціальний ефект:

- розвиток міжнародної консалтингової та інформаційної співпраці;
- формування середнього класу;
- створення нових робочих місць та вирішення питання безробіття;
- відчутне підвищення якості життя суспільства;
- розвиток вільної конкуренції.

Економічний ефект:

- вирівнювання регіональної кон'юнктури ринку;
- стимулювання розвитку нових ринків збуту, експорту;
- розширення доступу до послуг і товарів.

Управлінський ефект охоплює такі напрями:

- сприяння формування кластерів та інших форм об'єднань між вищими навчальними закладами, науковими інститутами, підприємствами та іншими суб'єктами регіонального ринку;
- розширення можливостей інфраструктурного забезпечення та ін.

В системі управлінської діяльності українського державного та регіонального менеджменту набуває визнання та закріплення на рівні стратегічної значущості розвиток МБ. Формуються різні підходи та методи регулювання підприємницької діяльності, що забезпечують стабільність і розширене відтворення малого та середнього бізнесу у регіоні. Така управлінська діяльність є відповідною до європейської моделі ринкового середовища та розуміння системної потреби регулювання підприємництва. Первинність заходів з регулювання підприємницького середовища та його ефективного розвитку на регіональному рівні починається з заходів

розробки, обговорення та затвердження концептуальних засад, відповідних дій та їх системного наукового й управлінського забезпечення. Ефективна регіональна та державна політика неможлива без формування основ концептуального розвитку сектору МСБ, що дозволяє поєднати та спрямувати підприємницький і економічний розвиток в єдине русло. Цей процес є досить складним та потребує розробки планів, програм, управлінських заходів, що доповнюватимуть один одного та прокладуть шлях до ефективного регіонального розвитку країни.

3.2. Напрями вдосконалення фінансово-кредитного регулювання розвитку малого підприємництва

Розвиток малого підприємництва має важливе значення для нормального функціонування економіки країни, тому значну роль у процесі його фінансування має відігравати держава. Фінансово-кредитна підтримка малого підприємництва здійснюється державою для покращення фінансового становища малих підприємств, рівень якого має прямий вплив на розвиток економіки країни. Для цього органи влади покликані розробляти і фінансово забезпечувати програми, проекти та здійснювати заходи за рахунок центрального та місцевих бюджетів, надходжень від приватизації майна, доходів від власної діяльності, добровільних внесків юридичних і фізичних осіб, іноземних інвестицій тощо. Використання в повній мірі потенційних можливостей розвитку малого підприємництва перетворює його на дієвий механізм розв'язання економічних і соціальних проблем як окремих регіонів, так і країни в цілому.

Досвід початківців і підприємців, що вже діють, показав, що 75% їх на перше місце серед інших проблем ставлять дефіцит фінансів. У зв'язку із цим фінансово-кредитне регулювання розвитку підприємств МБ як базова функція державного управління повинне створити оптимальні умови для ефективного функціонування малих підприємств, спонукати їх до розширеного відтворення, забезпечуючи таким чином розвиток народного

господарства України. Важливою складовою такого регулювання розвитку малого підприємництва має стати система його державної підтримки, зміст якої, перш за все, має полягати у розробці та забезпеченні виконання загальнодержавних та регіональних програм розвитку МП. У загальному вигляді державна підтримка має здійснюватися у двох напрямках. Говорячи про підтримку розвитку МП з боку держави, варто згадати державне сприяння підприємству за рахунок бюджетних асигнувань.

Для ефективної державної підтримки підприємницьких структур малого бізнесу засобами бюджетної політики доцільно використовувати основні такі механізми як бюджетне кредитування; державне замовлення; бюджетні дотації та субсидії. Найбільш ефективною формою державної підтримки малого бізнесу можна визнати бюджетне кредитування, яке характерне загальними особливостями надання такого роду послуг – платністю та обов'язковістю повернення, що повинні стимулювати підприємців до ефективного використання запозичених у держави коштів [33]. Але вказані особливості реалізуються лише за певних умов: забезпечення реальної відповідальності підприємців-позичальників; контроль уповноважених органів державної влади за цільовим використанням коштів кредиту; наявність ефективної системи повернення кредитів, тобто забезпечення принципу платності. Поряд із кредитуванням для підтримки діяльності підприємницьких структур малого бізнесу важливо застосовувати механізм державних замовлень. Державні замовлення доцільно використовувати з метою стимулювання виробництва певного виду продукції, підтримки вітчизняного товаровиробника і, що найголовніше, стимулювання розвитку суб'єктів МП, які будуть мати гарантії збуту продукції та фінансування своїх витрат [41]. Стосовно бюджетних дотацій та субсидій, то їх варто використовувати для розвитку малих підприємств у напрямі підвищення їх кадрового, технічного та інформаційного забезпечення.

Таким чином, необхідність забезпечення розвитку малого

підприємництва за рахунок бюджетних асигнувань є очевидним способом державного регулювання діяльності МП. Разом з тим, державна підтримка малих підприємств повинна передбачати і пільгове кредитування та часткову компенсацію відсоткових ставок по кредитах.

Застосування зазначеного підходу вимагає обережності та виваженості, адже надання пільгових кредитів, як і будь-яких інших пільг, завжди порушує умови конкуренції на ринку та створює передумови для корупції. Тому фінансова підтримка розвитку МП має бути не персонального характеру, а спрямована на сектор в цілому і сфокусована на мультиплікативних схемах часткового забезпечення гарантій під кредитні зобов'язання. Такий підхід дасть змогу уникнути нерівномірного розподілу коштів між суб'єктами господарювання та зловживань у сфері використання кредитних пільг окремим підприємцями. Поряд із прямою підтримкою розвитку МП з боку держави не менш дієвими повинні виступати непрямі способи державного фінансово-кредитного регулювання діяльності малих підприємств, серед яких в першу чергу варто згадати покращення доступу суб'єктів підприємництва до кредитних ресурсів.

Важливим кроком держави має бути зосередження зусиль на відновленні довіри вкладників до банківської системи та розблокуванні банківського кредитування. Необхідно з боку держави здійснювати розробку заходів в рамках спільних консультацій з банківськими установами щодо полегшення доступу малого підприємств до банківського фінансування, зокрема до спеціальних схем кредитування для довгострокового інвестиційного фінансування, включаючи тривалі пільгові періоди, кредитні гарантії у рамках приватно-державних програм, орієнтованих на МБ, і сприятливі правила прийняття заставного забезпечення [65]. У цьому контексті можна і розширювати поінформованість "інвестиційної готовності" підприємств щодо підвищення здатності МП залучати фінансові кошти.

Цікавою практикою фінансово-кредитної підтримки державою МП може стати започаткування процедури субсидіювання процентних ставок за

кредитами, що надаються на купівлю товарів вітчизняного виробництва [52]. Цим можна домогтися подвійної користі: і сприяння розвитку українських малих підприємств, які отримують додаткові кошти для закупівлі товарів на теренах нашої держави, і підтримки вітчизняного товаровиробника. Поряд з цим, слід врахувати ще такий векторнапрямок державної підтримки МП як удосконалення інфраструктури фінансово-кредитного ринку [4]. З метою покращення взаємодії малих підприємств та об'єктів фінансово-кредитної інфраструктури з боку держави необхідно вжити заходів щодо забезпечення інформаційної прозорості фінансового ринку, рівноправного доступу учасників до інформаційних потоків на ньому.

У зв'язку з цим, актуальним є формування єдиного інформаційного простору об'єктів фінансово-кредитної інфраструктури та забезпечення легального та відкритого доступу малих підприємств до нього. Для того, щоб забезпечити доступ до повної і достовірної інформації для підприємців, необхідно розробити інформаційні стандарти, які б відповідали вимогам інформаційного забезпечення, прийнятим на фінансових ринках США та Західної Європи [50]. Доцільним виступає, поряд з цим, забезпечення спрощення доступу малих підприємств до торгів на біржах, створення системи розкриття інформації щодо угод з цінними паперами на біржах [49]. Отримання такої інформації в режимі реального часу дасть змогу малим підприємствам бути залученими до купівлі-продажу цінних паперів та отримання потенційного прибутку від володіння ними.

Поряд із розглянутими напрямками державної фінансово-кредитної підтримки розвитку МБ потрібно згадати ще низку інших, які, на думку науковців, також заслуговують на увагу.

До них варто віднести: забезпечення страхування кредитів малих підприємств; надання фінансової підтримки інноваційної діяльності; компенсацію видатків на інформаційне обслуговування; компенсацію видатків на отримання патентів, захист авторських прав тощо; розвиток бізнес-центрів та бізнес-інкубаторів з метою зменшення накладних витрат

малих підприємств; посилення співпраці з міжнародними організаціями та фондами, що стимулюють розвиток малого бізнесу як з боку банківських установ так і державних регулюючих органів; збільшення суми коштів передбачених у Державному бюджеті на компенсацію відсотків, сплачених МП банкам за кредитами, отриманими на інвестиційну діяльність; створення системи стимулів легітимізації тіньових доходів; посилення фінансової складової економічної безпеки вітчизняних підприємств сектора малого підприємництва за рахунок доповнення програм підтримки МП розділом та заходами зі зміцнення його фінансової безпеки, а також активізації управлінських функцій регіональних та місцевих органів влади у напрямі формування безпечного підприємницького середовища.

За роки незалежності України було здійснено багато спроб сформуванню ефективно діючий механізм державної фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва, однак така підтримка на сьогодні залишається більше декларативною, ніж реальною. Потрібно визнати, що сучасний стан фінансування розвитку МБ в Україні не дає змоги активно розвиватись МП. Основними причинами цьому є нерозвиненість фондового ринку, інфраструктури фінансово-кредитного ринку та цілеспрямованої державної регуляторної політики. Організація успішного малого бізнесу в нашій країні має базуватися на дієвій фінансово-кредитній підтримці з боку держави, пошуку нових методів фінансування МП і створення орієнтованої на них фінансової інфраструктури. Це, у свою чергу, дасть можливість підвищити конкурентоспроможність національної економіки України шляхом посилення позицій підприємств на ринку та завоювання ними нових сегментів на міжнародному рівні.

Отже, враховуючи світовий досвід та об'єктивну необхідність розвитку малого підприємництва, його місце і роль у національній економіці, державне регулювання у сфері МБ в Україні має спрямовуватися на: забезпечення економічного зростання за рахунок діяльності суб'єктів малого підприємництва; удосконалення структури малого підприємництва;

заохочення розвитку малих підприємств у пріоритетних галузях та на пріоритетних напрямках; підвищення технологічного рівня виробництва; створення конкурентного середовища; залучення суб'єктів МП до розв'язання соціально-економічних проблем на державному та регіональному рівнях; створення нових робочих місць, зменшення безробіття; сприяння максимальній самореалізації громадян у підприємницькій діяльності; формування нової соціальної верстви власників і підприємців.

ВИСНОВКИ

В умовах глобальної економічної кризи відбулося посилення соціально-економічної функції малою підприємництва як одною з основних джерел нових робочих місць. У зв'язку із цим розвиток малою підприємництва є державним завданням, для реалізації якою в регіонах України необхідно створити економіко-правову інфраструктуру, що включатиме в себе міністерства або департаменти розвитку малою підприємництва, консультаційні центри, бізнес-інкубатори тощо.

1. Виявлено, що малому бізнесу відводиться особливе місце в економічній системі держави і в житті суспільства. Це зумовлено тим, що воно є одним з провідних секторів ринкової економіки і значною мірою впливає на зайнятість, темпи економічного розвитку, структуру та якісну характеристику внутрішнього валового продукту, структурну перебудову економіки, характеризується швидкою окупністю витрат. Мале підприємництво відіграє важливу роль у насиченні ринку споживчими товарами та послугами повсякденного попиту, реалізації інновацій, створенні додаткових робочих місць. Воно, як правило, має високу мобільність, раціональні форми управління, формує новий соціальний прошарок підприємців-власників.

Малі фірми в найбільш високорозвинених державах вирішують значну частину проблем регіональної економіки, а також проблем зайнятості населення. В кінцевому рахунку мінуси малих підприємств в більшій мірі перекриваються безперечними плюсами. Одним з важливих напрямів економічної політики України є прискорений розвиток і зміцнення підприємницьких структур малого бізнесу. Для цього йому потрібна державна допомога. Держава повинна сприяти створенню державних і приватних систем, до складу яких входили б головні підприємства (холдинг-компанії) і безліч малих фірм приватного сектора на етапі їх становлення. У міру зміцнення їх фінансового стану можлива автономізація. Великі

підприємства можуть і повинні надавати допомогу в створенні і підтримки нових приватних фірм, використовуючи їх в якості супутників своєї діяльності, а також для проведення інноваційної політики венчурного капіталу.

2. Державна політика підприємництва повинна передбачати: створення загальних економічних, правових і соціальних умов, які б сприяли розвитку ефективного бізнесу: реальну трансформацію відносин власності; забезпечення правових гарантій підприємницької діяльності; стабілізацію і посилення національної грошової одиниці, здійснення необхідних антиінфляційних мір тощо; створення державної системи підтримки бізнесу. Основними елементами такої системи повинні стати: формування реально працюючої ринкової інфраструктури; розробка системи фінансової підтримки підприємницької діяльності, включаючи формування стартового капіталу; створення сприятливих умов для зовнішньоекономічної діяльності; упровадження прогресивної системи підготовки кадрів для підприємницької діяльності.

3. Результати аналізу демонструють наявність суттєвих регіональних відмінностей в кількості, пріоритетних сферах діяльності та кінцевій ефективності МБ в Україні. Так, у 2016 році найменша кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення зареєстрована у Луганському (15) та Донецькому (23) регіонах, середня кількість малих підприємств – в Чернівецькій області (37), практично втричі більша – в Київській області (97) і максимальна – у місті Київ (250). У Запорізькій області на кожні 10 тис. осіб наявного населення припадає 74 малих підприємства, обсяг реалізованої продукції становить 39685,7 млн. грн. або 18,2% від загального обсягу реалізованої продукції підприємствами регіону, що дорівнює 925, 57 тис. грн. у розрахунку на одне МП. В той же час, у Чернівецькій області на 10 тис. осіб наявного населення припадає 37 підприємств малого бізнесу, які забезпечують 7941,1 млн. грн. або 38,4% загального обсягу реалізованої продукції регіону, що дорівнює 2374,02 тис.

грн. на одне МП. В місті Київ зареєстровано та функціонує 250 малих підприємств на кожні 10 тис. осіб наявного населення, які продукують 389282,8 млн. грн. або 15,6% реалізованої продукції регіону, що дорівнює 5340,76 тис. грн. в розрахунку на одне МП.

4. Малий бізнес виступає важливою складовою ринкової економіки, яка забезпечує створення нових робочих місць, збільшення надходжень до бюджетів, що дозволяє вирішувати ряд важливих соціально-економічних проблем, стимулює розвиток конкурентоспроможності та інновацій. Стан розвитку підприємництва за підсумками 2018 року характеризується наступною динамікою основних фінансово-економічних показників діяльності суб'єктів малого бізнесу. На початок 2019 року в регіоні налічувалось майже 66,0 тис. суб'єктів малого підприємництва, у тому числі 52,9 тис. осіб – суб'єкти підприємницької діяльності-фізичних осіб.

5. Доведено, що прагнення регіонів до ефективного розвитку вимагає розробки відповідних концептуальних засад найважливіших важелів управління регіональним розвитком, тому питання підтримки та стимулювання сектора МБ повинні розглядатися саме від регіональної влади до державної. Зменшення рівня втручання держави у регіональну економіку автоматично збільшує її автономність, обумовлює формування регіональних економічних інтересів, розширює фінансову платформу для реалізації регіональних програм та проектів розвитку.

6. Зроблено висновок про те, що державне регулювання у сфері МБ в Україні має спрямовуватися на: забезпечення економічного зростання за рахунок діяльності суб'єктів малого підприємництва; удосконалення структури малого підприємництва; заохочення розвитку малих підприємств у пріоритетних галузях та на пріоритетних напрямках; підвищення технологічного рівня виробництва; створення конкурентного середовища; залучення суб'єктів МП до розв'язання соціально-економічних проблем на державному та регіональному рівнях; створення нових робочих місць, зменшення безробіття; сприяння максимальній самореалізації громадян у

підприємницькій діяльності; формування нової соціальної верстви власників і підприємців.

У цілому, реалізація державного регулювання малого бізнесу в Україні має розглядатися як комплекс взаємоузгоджених заходів у сфері правової, адміністративної, регуляторної, макроекономічної та інституційної політики. Комплексна, науково обґрунтована система державного регулювання малого підприємництва спроможна, виключити об'єктивні проблеми розвитку малого підприємництва і перетворити його в рівноправний і повноцінний сектор вітчизняної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. EU SMEs in 2012 : at the crossroads. Annual report on small and mediumsized enterprises in the EU, 2011/12. Rotterdam. 2012. 89 p.
2. Білик Т.О. Мале підприємництво: розвиток та прибутковість. Формування ринкових відносин в Україні. 2014. № 10. С. 78–84.
3. Білорус О.Г. Фінансові та грошово-кредитні чинники інвестиційно-інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу. *Банківська справа*. 2014. № 1. С. 14-18.
4. Богун К.В. Організаційно-правове забезпечення фінансової інфраструктури малого підприємництва в Україні. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 1(48). 2010. С. 269-275.
5. Бутенко А.І. Підвищення ефективності державної підтримки підприємництва на регіональному рівні (стан, напрямки, шляхи вирішення): монографія. Одеса: Пальміра, 2010. 140 с.
6. Вайсман В. Я. Розвиток механізмів державного регулювання у сфері малого підприємництва в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 8. С. 146-150.
7. Варналій З. С., Лупак Р. Л., Рудик С. А. Засоби стимулювання розвитку малого підприємництва на сільських територіях у системі державної політики подолання диспропорцій економічної безпеки України. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2017. Вип. 53. С. 5-9.
8. Васильєв Є. О. Правове регулювання зовнішньої торгівлі в Україні на шляху до світового ринку. *Форум права*. 2015. № 4. С.18-25.
9. Волощук Н.Ю. Теоретичні підходи до дослідження сутності категорії малого підприємництва. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер. : Економіка*. 2015. Вип. 2(2). С. 13-17.
10. Ворона П.В., Мучник А.М. Державна підтримка малого і середнього бізнесу як елемент сприяння регіональному розвитку (зарубіжний

- досвід). *Теорія та практика державного управління*. 2010. Вип. 1. С. 221-228.
11. Гаман М.В. Державне управління інноваціями: Україна та зарубіжний досвід монографія. К.: Вікторія, 2007. 312 с.
12. Гетьман О.О., Шаповал В.М. Економіка підприємства: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2012. 488 с.
13. Гусев В. Передумови формування національної інноваційної системи прискорення розвитку економіки. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 7. С. 30-37.
14. Дармограй В. І., Корнєєв В. В., Кочарян І. С., Білоус С. П. Детермінанти розвитку малого бізнесу на регіональному ринку праці. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління*. 2018. Т. 29(68), № 3. С. 91-97.
15. Дітер Б. Інфраструктура як інструмент політики національного та регіонального розвитку Європейського Союзу та України. Україна на шляху до Європи. За редакцією Л. Хоффмана, Ф. Мьюллерс. К.: Видавництво "Фенікс". 2001. С.106-131.
16. Доопрацьований проект розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014 – 2024 роки». Держ. регуляторна служба України. URL : <http://www.dkrp.gov.ua/info/1788>
17. Драбовський А. Г. Міжнародний досвід державного регулювання реалізації потенціалу розвитку малого підприємництва на сільських територіях. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2018. № 5(2). С. 65-68.
18. Звягін А. Міжнародна торгівля: тенденції 2019 р. URL : <http://yurgazeta.com/publications/practice/zovnishnoekonomichna-diyalnist/mizhnarodna-torgivlya-tendenciyi-2019-roku.html>.

- 19.Іванова Л.В. Застосування нестандартних форм зайнятості на сучасному ринку праці. *Вісник соціально-економічних досліджень*. Випуск 2(49), Ч. 1. 2013 р. С.109-115.
- 20.Колісніченко П. Т. Державне регулювання забезпечення економічної безпеки підприємств малого та середнього бізнесу. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 15. С. 88-91.
- 21.Криниця С. О. Зміцнення фінансової бази місцевого та регіонального самоврядування. *Фінанси України*. 1998. №2. С. 38–47.
- 22.Куклінова Т. В. Особливості фінансово-кредитної підтримки малих та середніх підприємств в умовах кризи. *Освіта та наука в умовах глобальних викликів : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф.* Сімферополь-Судак, 2010. С. 178–181.
- 23.Луцяк В. В. Особливості державного регулювання розвитку малого підприємництва. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2015. № 1. С. 239-247.
- 24.Максимов М. С. Моделі державної політики в сфері підтримки малого та середнього підприємництва. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Економічна*. 2018. Вип. 94. С. 70-81.
- 25.Малий бізнес: стійкість та компенсаторні можливості : монографія / Г. В. Козаченко, А. Е. Воронкова, В. Ю. Медяник, В. В. Назаров . К: Лібра, 2003. 328 с.
- 26.Матусова О.М. Сутність і класифікація малого сільського підприємництва. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2016. № 1. С. 12-17.
- 27.Міца В. В. Малий бізнес як суб'єкт економічної системи регіон. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 20(2). С.123-126.

28. Модернізація механізмів розвитку малого та середнього бізнесу : монографія / [А. І. Бутенко, М. П. Войнаренко, В. І. Ляшенко та ін.] ; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Донецьк, 2011. 326 с.
29. Новицька О. В. Особливості підтримки малого та середнього бізнесу в системі сучасного регіонального менеджменту. Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Вип. 37 (2) : у 4 ч. Черкаси : ЧДТУ, 2014. С. 162–169
30. Омаров А.М. Господарсько-правове забезпечення малого підприємництва в Україні. *Економічна теорія та право*. 2016. № 1. С. 159–170.
31. Остапенко Ю. І. Правове регулювання державної підтримки малого підприємництва: досвід України та Польщі Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Право. 2019. Вип. 28. С. 66-72.
32. Осташко Т. О. Перспективні напрями державної підтримки малих і середніх сільськогосподарських підприємств (на основі соціологічного дослідження). *Український соціум*. 2018. № 3. С. 94-113.
33. Пасінович І.І. Фінансові потоки структурних перетворень та необхідність їх державного регулювання. *Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет*; редкол.: В.А. Дерій (голов. ред.) та ін. 2016. Том 22 №1. С. 41-47.
34. Пашкевич М. С. Наукові засади регулювання регіональної економіки : монографія. Д. : Нац. гірничий ун-т, 2012. 790 с.
35. Петренко В. П. Вітчизняний та зарубіжний досвід державної підтримки розвитку малого підприємництва. *Економіка та право*. 2018. № 1. С. 130-135.
36. Підтримка малого і середнього підприємництва на регіональному рівні. URL : <http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>.

37. Поліщук Г. О. Державна підтримка розвитку малого підприємництва: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. № 1. С. 146-154.
38. Поліщук Г. О. Державне регулювання сфери малого підприємництва: оцінка ефективності. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 4. С. 208-217.
39. Пономарев В. П. Защита интересов предприятия как основа его экономической безопасности. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво* : зб. наук. праць Східноукр. держ. ун-ту. 2000. №1. С. 27–35.
40. Про державну підтримку малого та середнього підприємництва в Україні: Закон України № 4618-17 від 22 березня 2012 року URL:
41. Пріоритети підвищення ефективності транскордонного співробітництва та зміцнення конкурентоспроможності підприємництва західних регіонів України / [Васильців Т.Г., Борщевський В.В., Флейчук М.І. та ін.] ; за ред. Т.Г. Васильціва. – Львів : ЛФ НІСД, 2010. – 168 с.
42. Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні: Закон України № 4731- VI (4731-17) від 17.05.2012, ВВР, 2013.
43. Про схвалення стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.05.2017 р. № 504-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80#n8>.
44. Прокопець Л. В. Особливості державної підтримки малого підприємництва в Україні та зарубіжний досвід. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 24. С. 71-76.
45. Процаликіна А. М. Зарубіжний досвід державної підтримки суб'єктів малого аграрного підприємництва та можливості його застосування в Україні. *Агросвіт*. 2017. № 24. С. 9-14.

46. Пукало О. Теоретичні проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2017. № 4. С. 31-37.
47. Разборська О. О. Шляхи реалізації державної підтримки вітчизняного малого підприємництва у європейському векторі розвитку України. *Інтелект XXI*. 2017. № 6. С. 90-96.
48. Рибак О.В. Розвиток малого підприємництва в регіоні: теоретичні засади, проблеми та перспективи. *Економічний вісник Донбасу*. 2010. № 2. С. 96-100.
49. Рябченко О.П. Економічні методи державного управління в період реформування економіки. *Вісник Університету внутрішніх справ*. Вип.9. Харків, 2012. С. 327-334.
50. Сич О.А. Аналіз впливу інституційного середовища на розвиток малого та середнього підприємництва. *Проблеми і перспективи економіки та управління: науковий журнал / Чернігів. нац. технол. ун-т. Чернігів: ЧНТУ, 2017. № 2 (10). С.111-118.*
51. Скопенко Б. С. Удосконалення державної політики щодо малого та середнього підприємництва. *Вісник Черкаського університету. Серія : Економічні науки*. 2018. № 1. С. 25-31.
52. Смолінська С.Д. Вдосконалення системи підтримки малого підприємництва в Україні. *Проблеми розвитку фінансової системи України в умовах євроінтеграції / Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, Львів. 19-20 жовтня 2007 р. С. 153-155.*
53. Тітова Н.А. Управління у сфері малого та середнього бізнесу в умовах економічної кризи: монографія. Київ: Комп'ютерпрес, 2011. 311 с.
54. Федорченко В. В. Удосконалення механізму формування державної політики підтримки розвитку малого підприємництва. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 7. С. 185-188.

- 55.Фролова В.Ю. Актуальні проблеми діяльності суб'єктів малого підприємництва в Україні. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2017. № 1(37). С. 16-34.
- 56.Фролова Н. Л. Антикризовий підхід до державного регулювання малого та середнього підприємництва в Україні. *Агросвіт*. 2019. № 3. С. 71-78.
- 57.Фролова Н. Л. Теоретичні аспекти формування державної регуляторної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2018. Вип. 2. С. 28-34.
- 58.Фролова Н. Л. Теоретичні основи розробки державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 62 дод. С. 150-153.
- 59.Худолей В. Ю., Пономаренко Т. В., Іванова Т. М. Регіональні диспропорції малого бізнесу в Україні та шляхи їх усунення. *Науковий вісник Полісся*. 2018. № 2(1). С. 186-195.
- 60.Хурса М.М. Мале підприємництво: економіко-організаційний аспекти діяльності: монографія. Полтава: РВВ ПУСКУ, 2009. 220 с.
- 61.Черняєва О.В., Гриненко А.Ю. Сутність і значення малого підприємництва у світовій економіці. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. Вип. 3(08). С. 33-42.
- 62.Чи не занадто багато у нас середнього і малого бізнесу в Україні? URL : <https://ua.112.ua/mnenie/chy-ne-zanadto-bahato-u-nas-serednoho-i-maloho-biznesu-v-ukraini-240000.html>.
- 63.Шушкова Ю. В. Напрями та інструменти удосконалення державної політики фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. - 2018. - № 12. - С. 15-19.
- 64.Якушева О. В. Концептуальні засади підтримки малого та середнього бізнесу в регіонах України. *Збірник наукових праць*

*Черкаського державного технологічного університету. Серія :
Економічні науки. 2015. Вип. 40(3). С. 43-49.*

65. Ясіновська І.Ф. Державна регуляторна політика в сфері підприємництва та її вплив на діяльність суб'єктів господарювання. Інноваційна економіка. *Всеукраїнський науково-виробничий журнал. 2012. №5(31). С.312-315.*

Виконала:

студентка магістратури за
спеціальністю 281 Публічне
управління та адміністрування
заочної форми навчання

« ____ » _____ 2020 р.

Підпис

Ірина ПЕТРУК

Ініціали, прізвище

Науковий керівник:

доцент кафедри публічного
управління та адміністрування,
кандидат економічних наук, доцент

« ____ » _____ 2020 р.

Підпис

Тетяна ТЕРЕЩЕНКО

Ініціали, прізвище

Робота допущена до захисту:

професор кафедри публічного
управління та адміністрування,
кандидат економічних наук, доцент

« ____ » _____ 2020 р.

Підпис

Едуард ЩЕПАНСЬКИЙ

Ініціали, прізвище